

PSIHOLOGIA

SOCIETATEA
ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ S.A.

1993

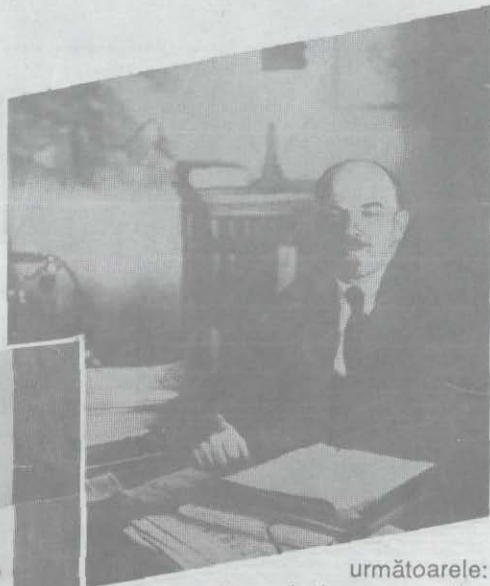

Ce este

PSIHOISTORIA

În spectrul abordărilor multidisciplinare ale problemelor socio-umane se manifestă, în ultimul timp, un nou tip de cercetare, anume **psihistoria**, al cărei promotor principal este Loyd deMause. Acesta este convins că pentru înțelegerea istoriei nu sînt determinante confruntările militare sau conflictele economice, ci – mai degrabă – transformările pe termen lung ale structurii caracterului și/sau personalității indivizilor din fiecare țară.

Tezele principale ale psihistoriei, teze cu puternice conotații pshanalitice, sînt

următoarele:

- evoluția raporturilor părinți-copii este un izvor independent de transformări istorice
- transformările raporturilor părinți-copii influențează schimbările sociale și tehnologice
- de-a lungul istoriei, raporturile părinți-copii devin tot mai strînse
- grija față de copii nu se diminuează în cursul istoriei, ci are o tendință crescătoare
- modelele de creștere/educare a copiilor sînt condițiile decisive pentru transmiterea și dezvoltarea tuturor caracterelor culturale.

Fondator al revistei *Journal of Psychohistory* și autor a numeroase cărți în domeniu, Loyd deMause nu putea să nu abordeze și recente transformări rapide din Europa de Est, cărora le atribuie, preponderent, cauze psihologice. Astfel, explicația fundamentală a acestor schimbări socio-politice ar

fi, în concepția psihoistică, faptul că generația glasnostului și membrii actualelor clase conducătoare din aceste țări au avut o copilărie și o educație diferite față de acelea ale părinților lor. În mai multe articole – publicate în *Journal of Psychohistory*, *Psychologie Heute*, *Psicologia contemporana* ș.a. – Loyd deMause expune detaliat interpretarea psihoistică a schimbărilor amintite, cu referire principală la fosta U.R.S.S.

Cu toate eforturile depuse în Rusia – după revoluția bolșevică din 1917 – pentru a se schimba cât de cât metodele de creștere a copiilor, bazate pe obținerea supunerii totale a acestora, la limita sclaviei psihologice, progresele s-au lăsat mult timp așteptate. Abia în anii '30 copilăria rusă a început, lent, să semene cu cea occidentală modernă. În familiile cu un anumit nivel cultural copiii nu mai erau înfășați – înfășatul fiind, în concepția psihoistică, primul mecanism de blocare a dezvoltării unor structuri psihocomportamentale –, sancțiunile fizice au început să se rărească, iar căldura părintească să se manifeste tot mai puternic. Instruirea școlară a îmbunătățit și ea condiția copilăriei. Astăzi, femeile din fosta Uniunea Sovietică – și care constituie majoritatea populației active – au un nivel de instruire superior celui al bărbaților, ceea ce are efecte benefice asupra creșterii și educării copiilor. În ultimele trei decenii s-au înmulțit așa-numitele cercuri pentru familii, cunoscute de mult timp în țările occidentale, în care se discută probleme educative, aspecte ale libertății și individualității copiilor etc.

Primii conducători sovietici au fost însă crescuți și educați în maniera tradițională rusă. Lenin a fost înfășat mult timp, astfel că a început să meargă doar la trei ani. Pe fondul său temperamental s-au grefat modelele comportamentale ale adulților semnificativi, fiind deseori dominat de o furie puternică. La maturitate, Lenin a fost rece, crud cu adversarii și puțin interesat de libertățile democratice.

Stalin a avut un tată alcoolic, cu manifestări extrem de violente față de soție și copii, încercând chiar să-i omoare. În plus, Stalin a fost deseori maltrat fizic și de către mamă. Mai târziu, el s-a comportat asemănător cu copiii săi, iar ca șef al statului sovietic este responsabil de torturarea și moartea a milioane de oameni, ceea ce constituie o dezvoltare cu totul coerentă în optica psihoistoriei.

Schimbările în creșterea și educarea copiilor amintite mai sus au influențat pozitiv personalitatea liderilor ruși de astăzi, inclusiv Gorbaciov (studiile pe care le analizăm au fost publicate în 1990). Are trăsături caracteriale care-l disting net de predecesorii săi – este calm, relativ stabil în stările sale de spirit, romantic față de femei (inclusiv soția); pe scurt, este reprezentativ pentru acele persoane care în Rusia nu mai au nevoie de o dominație autoritară și violentă, de colectivizare forțată și gulag, ci sînt capabile să promoveze/suporte reformele democratice.

Aproape nimeni – consideră psihoistoricii – nu este în măsură să explice cauza momentului precis în care au avut loc neașteptatele transformări din Europa de Est. Sfirșitul comunismului nu a fost provocat de un colaps economic, pentru că înainte de venirea lui Gorbaciov la putere avusese loc o anumită relansare în acest domeniu. Politica lui Reagan de reînarmare – cu consecințe nefaste pentru economia sovietică intrată în această competiție – valorează la fel de puțin din punct de vedere explicativ ca și teza – tautologică – potrivit căreia comunismul este pur și simplu decrepit și nu poate decît să dispară.

Psihoistoria pretinde astfel că numai ea poate furniza singura explicație validă. Astfel, contrar revoluțiilor violente, revoluțiile pașnice reprezintă o consecință a dragostei crescînde pentru copii: aceste revoluții ale dragostei și nu ale urii sînt revoluții de tip psihologic, revoluții ale noilor personalități istorice, așa cum a fost cazul schimbărilor fundamentale din fosta Uniune Sovietică.

Psihoistoricii încearcă să facă și prognoze, plecînd de la întrebări de mare actualitate: va reuși democrația să învingă în fosta U.R.S.S.? Încotro se îndreaptă mișcările democratice din celelalte țări est-europene?

Progresele în creșterea și educarea copiilor s-au derulat inegal în U.R.S.S. și în celelalte țări est-europene. O modalitate de a avea o idee mai clară asupra situației din aceste țări constă în studierea unui indicator elocvent: **rata mortalității infantile**, considerată de psihoistorici ca un efect al modelului socio-cultural de creștere a copiilor. Aceștia

(Continuare în pag. 5)

Filaret Sîntion,

Academia Navală "Mircea cel Bătrîn"
Constanța

PSIHOISTORIA:

apel la interdisciplinaritate

Din dorința de a deveni "totală" și "reală", istoria a făcut apel la interdisciplinaritate. Manifestându-se uneori "imperialist", dar de cele mai multe ori făcând apel la colaborare, istoria și slujitorii ei și-au făcut aliați din toate științele despre om. Acesta este și cazul psihoistoriei, definită, pe scurt, ca o încercare de a aplica explicațiile psihologiei în analiza istorică.

Deși domeniul este nou, au și apărut două direcții distincte de cercetare: una care are ca obiect focalizarea asupra *individului* (personalitățile istorice) și o alta care tratează grupul și societatea (deci psihoistorie socială).

Este, credem, evidentă, afinitatea între unele tipuri de întrebări pe care și le pune istoricul și unele din problemele psihologului, ambii încercând să înțeleagă de ce oamenii gândesc, simt și acționează într-un anumit fel. Din acest unghi, studiul interdisciplinar care îmbină elemente din cele două științe are perspective benefice.

Teoriile psihologului oferă istoricului noi posibilități de explicare a comportamentului individual și de grup. Se elimină astfel înțelegerea intuitivă a faptului istoric prin înlocuirea cu o perspectivă științifică bazată pe instrumentele psihologului și psihiatrului. Teoria psihologică este utilă în special în explicarea comportamen-

tului irațional și contradictoriu, istoricii plasând adesea astfel de probleme în domeniul patologicului. Psihologia mai poate, de asemenea, sugera noi direcții demne de luat în considerare de către istorici, cum ar fi, de exemplu, teoria psihologică privind dezvoltarea copilului, care oferă istoricilor posibilitatea unei mai bune înțelegeri asupra personalităților istorice. Psihoistoricii mai pot aduce contribuții semnificative la înțelegerea comportamentului uman actual prin concluziile trase în urma aplicării diferitelor teorii psihologice la perioade de timp și zone diferite de desfășurare a evenimentelor istorice.

Pe lângă întrebările care se pun în legătură cu specificul istoriei (vezi, de exemplu, asigurarea și tipul de izvoare documentare folosite), se ridică și cele referitoare la teoriile generale ale psihologiei care pot fi mai bine folosite în studierea istoriei.

În ceea ce privește acest ultim aspect, răspunsurile au fost diverse, foarte multe înclinând însă a da înfietate teoriei freudiene. Dintre teoriile referitoare la personalitate având ca punct de plecare freudismul cea mai adaptabilă la cercetarea istorică pare a fi cea a lui Erik Erikson. Deși nu neagă importanța experiențelor din primii ani ai copilăriei, psihologul american afirmă însă că personalitatea trece prin opt stadii de dezvoltare pe parcursul vieții. Și cum este mult mai probabil să avem

date despre viața unei persoane după vârsta de 10 ani, putem verifica deducțiile făcute pe baza teoriei lui Erikson cu unele dovezi istorice palpabile. Teoria lui Erikson poate fi folositoare la explicarea activității anumitor personalități. Astfel, el arată că individul poate fi analizat în cadrul unei triade de procese intim legate unul de altul - cel somatic (fiziologic), *ego-ul* (psihologic) și socialul. Pentru a înțelege întreaga persoană, trebuie înțelese fiecare din aceste procese. Deși istoricul este mai interesat de al treilea proces și psihologul de al doilea, nici unul nu poate să înțeleagă întregul luând în considerare doar unul din aceste procese, izolat de celelalte două.

O altă încercare a fost aceea de a aplica teoriile behavioriste. În această direcție cele mai interesante rezultate au fost obținute prin aplicarea teoriilor lui Albert Bandura privind învățarea socială. O atracție pentru istorici a reprezentat-o și școala gestaltistă. Dar limitele aplicării teoriilor acestei școli sînt evidente în sensul că istoricul nu va putea avea niciodată la îndemînă individul pentru a-l chestiona asupra "petelor oarbe" în perceperea mediului inconjurător, element de bază în explicațiile asupra personalității în cadrul gestaltist. În sfîrșit, școala eclectică din psihologie se pare că este cea mai confortabilă pentru istoricul ce

dorește să lucreze în cadrul psihoistoriei. Atitudinea psihologului aparținând acestei școli permite istoricului să testeze aplicabilitatea diferitelor teorii la diversele situații istorice, el neavînd nevoie să presupună că o anumite teorie se aplică mai bine comportamentului uman în toate momentele și locurile. În același fel istoricul, urmînd aceeași atitudine, este mai puțin pasibil de a comite păcatele celui fidel unei anumite școli, fiind tentat astfel să-și modifice concluziile sale asupra trecutului, pentru a le face să corespundă unei anumite teorii. Pentru istoric, valoarea unei asemenea flexibilități nu mai are nevoie de comentarii. Există, bineînțeles, și numeroase impedimente; dacă ar fi să cităm numai unul, și anume că istoricul ar trebui să fie familiarizat cu mai toate școlile de psihologie, și ar fi suficient.

Istoricii pot folosi succesele psihologilor în expli-

carea psihologiei anormalului și a devianței pentru că dacă istoria a dat undeva greș a fost în explicarea iraționalului. Așa stau lucrurile cu perioada celui de-al doilea război mondial și, în acest cadru, cu personalitatea și comportamentul lui Hitler. Nu putem explica personalitatea lui Hitler și acceptarea lui de către germani fără a recurge la psihologia anormalului.

Practicienii psihoistoriei pot, în această direcție, susține doar că se deschid căi promițătoare și nu că ar fi rezolvat problemele legate de această abordare.

Istoricii pun adesea întrebări dihotomice în legătură cu personalitățile. Astfel de întrebări sînt de tipul: A fost Martin Luther un reacționar sau un revoluționar? A vrut Alexandru cel Mare să conducă lumea ca un zeu sau dorea o umanitate unită în frație? A fost Abraham Lincoln un rasist sau un adevărat abolționist?

Istoricii de obicei au susținut un punct de vedere sau altul, dar în nici un caz pe amîndouă. Ei nu au putut însă să facă aprecieri asupra acelor persoane ale căror cuvinte le contrazic adesea comportamentul sau ale căror acțiuni reflectă gînduri și sentimente ambivalente. Psihologia acceptă asemenea contradicții ca o parte obișnuită a personalității umane. Psihologii presupun că un om poate să dezvolte un act în afara motivelor reciproc exclusive. Referitor la psihobiografia lui Martin Luther, Erikson sublinia: "Dialectica istorică refuză să recunoască principiul conform căruia psihicul unui mare revoluționar poate să ascundă un mare reacționar; dar dialectica psihologică trebuie să presupună acest lucru ca fiind posibil și chiar probabil". ■

Lector **Doru Bratu,**
Facultatea de
Psihosociologie

(Urmare din pag. 3)

afirmă că dintre cele nouă țări care interesează, cinci par a avea o probabilitate bună de realizare a reformelor democratice, anume aceleă cu indicii de mortalitate cei mai scăzuți: În 1990 acestea erau: Germania de Est (9,6 decese în primul an de viață la 1 000 de nou-născuți), Cehoslovacia (15,3), Bulgaria (15,4), Ungaria (17) și Polonia (18,5).

România (23,4) și fosta Uniune Sovietică (26) se îndreaptă și ele spre democrație, dar vor avea dificultăți mai mari și vor trebui să depășească destule confruntări violente. Probabilitățile pentru Iugoslavia (28,8) și Albania (44,8) sînt mult prea mici.

Europa democratică va fi însă și o Europă fără război? Sau, cu alte cuvinte, Germania unificată va reprezenta un pericol pentru pace? Dacă este exactă ipoteza că războiul și violența politică sînt efectul unui anumit mod particular de a trata copiii, atunci

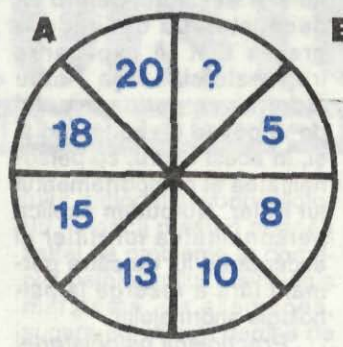
– afirmă psihoistoricii – profundele transformări intervenite după al doilea război mondial în practicile de creștere și educare a copiilor atît în Germania, cît și în Europa de Est fac improbabil un nou război. Pare chiar posibil ca Germania, datorită cauzei menționate, să devină dintr-o instigatoare la război un stîlp al păcii în Europa.

Dacă sîntem de acord cu unele din aserțiunile fundamentale ale concepției psihoistorice – mai ales în ceea ce privește existența unor multiple efecte benefice ale regimului educațional în familie –, extrapolările pe care aceasta le propune ni se par extrem de hazardate. În esența sa, teoria nu face altceva decît să transleze la o etapă de vîrstă mai timpurie pregătirea revoluției psihologice, temă abordată explicit și de J. Moreno și a cărei validare macrosocială s-a dovedit imposibilă. ■

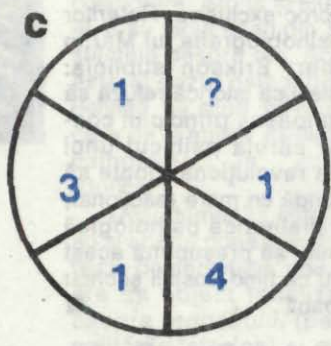
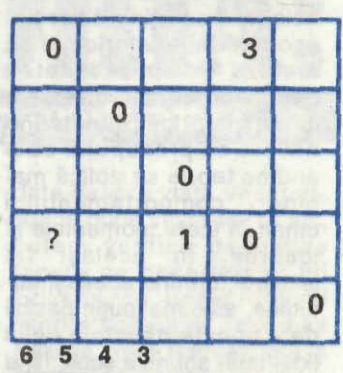
● ANTRENAMENT PSIHOLÓGIC ● ANTRENAMENT

Plasarea numerelor în cercuri și pătrate urmează o logică precisă. Care număr dintre cele tipărite sub fiecare figură geometrică trebuie să înlocuiască semnul de întrebare pentru ca regula de succesiune să fie respectată?

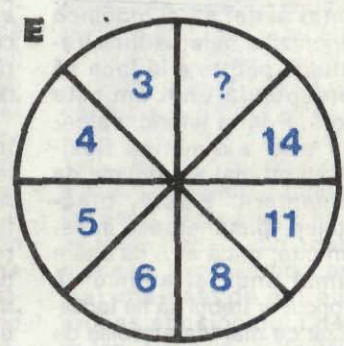
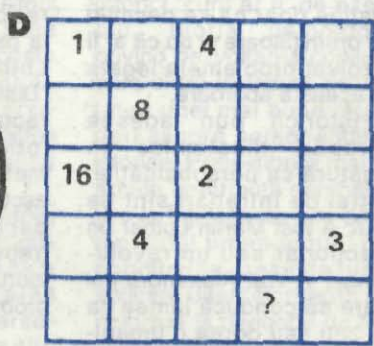
Încercați să rezolvați psihotestul cât mai rapid cu putință. (A.C.)

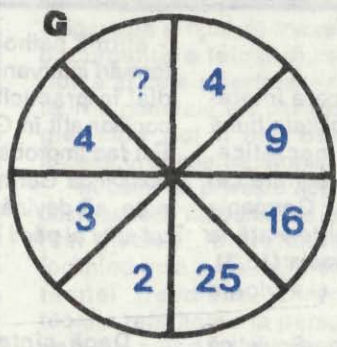
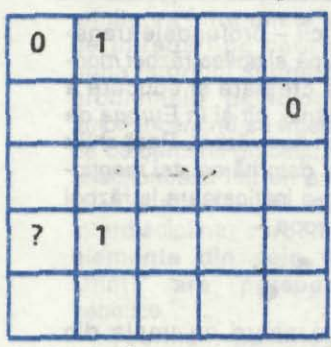
22 4 1 3

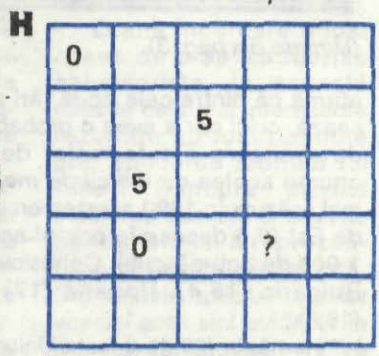
5 7 4 3

17 15 18 2

5 8 3 9

Răspunsuri corecte

Proba	A	B	C	D	E	F	G	H
Răspunsul	3	3	5	6	17	0	5	0

De la CUNOAȘTERE

Cunoașterea personalității este o condiție indispensabilă în procesul de formare și dezvoltare a individului supus unor influențe psihopedagogice benefice. Dacă o astfel de acțiune are loc, pe scară largă, în copilărie, preado-lescență și adolescență, înseamnă că mediul familial și cel școlar constituie un teren prielnic impulsivării procesului de pătrundere și de autopătrundere în esența ființei umane. O asemenea penetrație este posibilă și necesară. Fiindcă a ajuta pe cineva în dezvoltare înseamnă mai întâi a-l cunoaște. Afirmația că "eu îmi cunosc foarte bine copiii sau elevii" nu își găsește întotdeauna acoperire în realitate. Un astfel de proces se realizează în timp, presupunând interes și preocupare continuă și susținută. Nu întâmplător încă J.J. Rousseau lansa îndemnul: "Începeți prin a vă cunoaște elevii, fiindcă cu siguranță nu-i cunoașteți cîtuși de puțin". Chiar dacă a exagerat afirmînd "cu siguranță nu-i cunoașteți cîtuși de puțin", realitatea este că atît familia, cît și școala nu pătrund pe deplin în plenitudinea manifestărilor și caracteristicilor acestora. Noi cunoaștem în momentul de față nu cum este copilul sau elevul, ci cum a fost pînă acum. Cum este se cere să ne străduim în prezent să-l definim, fiindcă la această vîrstă persoana se află în continuă transformare, în devenire përmănentă. Copilul, adolescentul sau tînărul de azi nu mai este cel de ieri, iar cel de mîine va fi diferit de cel de acum. De asemenea, este important să avem în vedere faptul că nu există doi indivizi identici, nici chiar cînd întrunesc aceleași caracteristici fizice și/ori psihice. El se diferențiază unii de alții în funcție atît de modul în care sînt structurate trăsăturile individuale de personalitate, cît și de atitudinea diferită pe care o prezintă la nivelul relațiilor sociale. Nu întâmplător se spune că "personalitatea este unică și irepetabilă" (sau "nonrepetabilă").

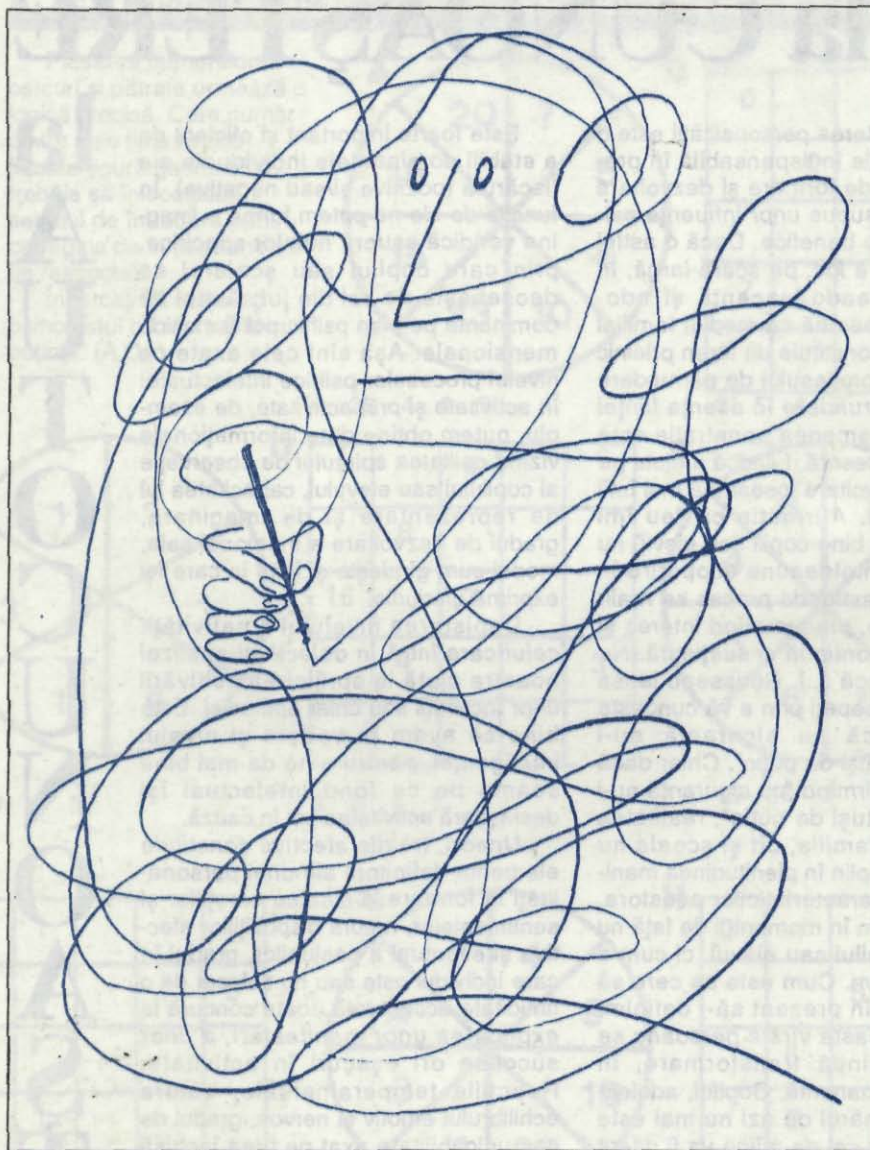
Este foarte important și eficient de a stabili dominantele individuale ale fiecărui (pozitive și/sau negative). În funcție de ele ne putem forma o imagine veridică asupra notelor specifice, prin care copilul sau școlarul se deosebește de cei din jur. Astfel de dominante pe plan psihic pot fi multidimensionale. Așa sînt cele axate pe nivelul proceselor psihice intelectuale. În activitate și prin activitate, de exemplu, putem obține date informaționale vizînd calitatea spiritului de observație al copilului sau elevului, capacitatea lui de reprezentare și de imaginare, gradul de dezvoltare a memoriei sale, modul cum gîndește și felul în care își exprimă gîndurile.

Depistarea nivelului creativității celui care intră în obiectivul analizei noastre ajută la sprijinirea cultivării unor înclinații sau chiar aptitudini. Este bine să avem în vedere și nivelul inteligenței, pentru a ne da mai bine seama pe ce fond intelectual își desfășoară activitatea cel în cauză.

Uneori, trăirile afective constituie elemente definitorii ale unei personalități în formare. Calitatea emoțiilor și sentimentelor, natura dispozițiilor afective și eventual a pasiunilor, gradul în care individul este sau nu sufocat de o timiditate accentuată, toate concură la explicarea unor manifestări, a unor succese ori eșecuri în activitate. Reacțiile temperamentale, natura echilibrului emotiv și nervos, gradul de comunicabilitate axat pe firea închisă sau deschisă sînt elemente care pun în lumină specificitatea unei persoane. Tot edificatoare se prezintă și calitatea perseverenței și a hotărîrii în acțiune, precum și atitudinea față de alții, față de activitatea pe care o desfășoară (de muncă sau distracție), sau și față de sine însuși, elemente care pot contribui la definirea cuiva.

Există o metodologie bogată de pătrundere în esența personalității individului. Din multitudinea metodelor de

la
A
U
T
O
C
U
N
O
A
Ș
T
E
R
E

calitățile individului, de pe fondul cărora să abordăm și defectele lui, insistând asupra cerinței de valorificare a primelor numai în condițiile în care se luptă efectiv împotriva lipsurilor dovedite. Un mijloc eficient de acțiune împotriva defectelor îl constituie oferirea de modele pozitive și nu negative. Un psiholog medic, André Berge, afirmă în acest sens că "defectele părinților sînt părinții ai defectelor copiilor". Să ne ferim

cunoaștere schițăm cîteva, fără pretenția de a le analiza detaliat, cu scopul de a servi eventual drept sugestie în folosirea unor căi de pătrundere în specificitatea individuală. Este cunoscută și amplu folosită *observația* în adunarea de informații. Remarc doar recomandarea făcută de psihologul francez Paul Fraise de a observa individul în două posturi: "cînd se știe observat și cînd se crede neobservat". În purtarea *convorbirii* ca metodă de cunoaștere este important să asigurăm un cadru motivațional favorabil, în sensul de a avea în vedere, în primul rînd,

măcar să nu oferim astfel de exemple, dacă nu sîntem totdeauna în stare să le dăm modele plauzibile. Apelarea la *chestionar* poate fi și ea o modalitate în plus de cunoaștere, de adunare de date informaționale. Folosirea chestionarului însă trebuie făcută cu prudență, ținînd seama de gradul de subiectivitate care se poate manifesta. Școlarul ne oferă uneori prin chestionar date nu asupra modului cum este el, ci cum ar trebui ori ar dori să fie.

La rîndul ei, *testarea* oferă un cadru științific mai elevat în cunoașterea copiilor de

către părinți și a elevilor de către cadrele didactice. Iată de ce apelarea la serviciile centrelor județene de asistență psihopedagogică, cu accentuat rol de consiliere psihologică, este de bun augur. Pe lângă aceste centre nou înființate, mai există și cabinete de asistență psihopedagogică pe lângă unele unități de învățământ mai mari, în cadrul cărora de asemenea se poate beneficia de un "counseling" oportun. Dacă la ora actuală astfel de cabinete sînt reduse ca număr, pe măsură ce utilitatea lor va fi confirmată prin rezultate, se va putea asigura o extindere a acestora, în conformitate cu nevoile acordării unor sfaturi de viață în general și cu posibilitățile de integrare socială în special în vederea muncii viitoare. Nu în ultimul rînd, *studierea produselor activității practice și a randamentului școlar* reprezintă o sursă favorabilă de rotunjire a informațiilor legate de o personalitate în formare. Activitatea în laborator, în atelier, în cerc, performanțele obținute la concursuri sau la expoziții, realizările notabile izvorîte din preocupările preferate în timpul liber, precum și notele meritorii la disciplinele școlare pentru care elevul prezintă interes și eventual înclinații, ori semnalele negative asupra randamentului nesatisfăcător, toate pot oferi indicii asupra performanțelor. Acestea au meritul de a ilustra gradul de punere în valoare a unor capacități, ca de altfel și impedimentele pe care le prezintă unele defecte personale. Sînt plauzibile astfel de rezultate atunci cînd ele se bazează pe o motivație internă bine conturată și corect justificată, fiind adecvată potențialității personale. De aceea, nu trebuie să sacrificăm copilul sau tînrul de dragul adultului. El nu trebuie antrenat în participarea la nenumărate cercuri și în concursuri la care ar putea obține performanțe remarcabile numai pentru a face cinste familiei sau școlii. Îi facem un deserviciu dezvoltării personalității, dîrmuindu-i forțele în mod exagerat, cu repercusiuni negative în viitor.

În procesul de cunoaștere important este să depășim faza constatativă și să abordăm cu încredere faza formativă, în sensul de a contribui din plin la dezvoltarea spre maturizare și spre desăvîrșire a personalității acelor de care răspundem sufletește fie ca părinți, fie ca educatori. *Autoanaliza* a ceea ce am făcut în acest sens și *fixarea unor preocupări și inițiative de perspectivă* pe planul contribuției la creșterea valorică a potențialității personalităților în formare de care

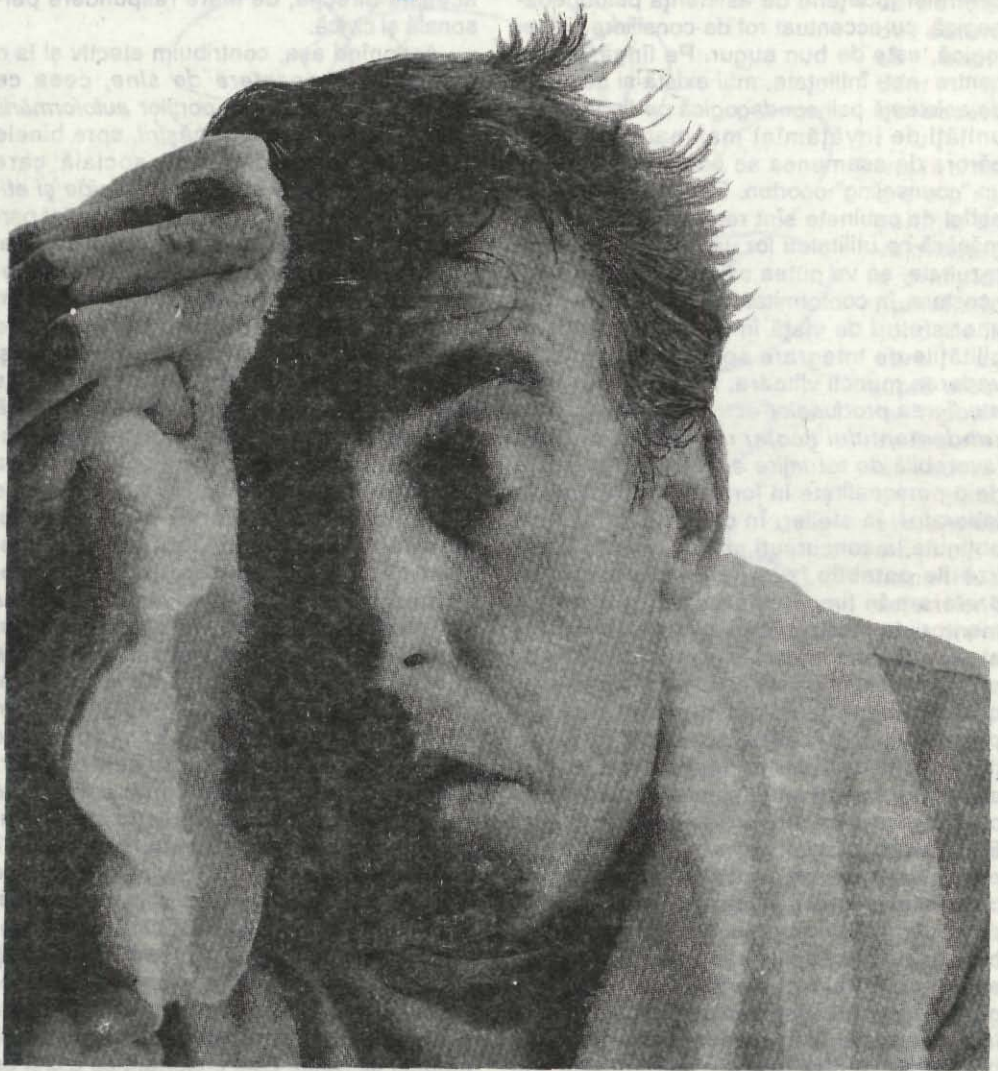
sîntem atașați afectiv constituie pentru noi o modalitate de angajare corespunzătoare în această direcție, de mare răspundere personală și civică.

Acționînd așa, contribuim efectiv și la o mai bună *cunoaștere de sine*, ceea ce facilitează deschiderea porților *autoformării, autorealizării și autodepășirii*, spre binele personal, într-o dinamică socială care impune *schimbări și adaptări rapide și eficiente*. O astfel de cunoaștere a propriei personalități în devenirea ei este posibilă numai printr-o preocupare susținută pentru *autoconservare*. *Autoobservîndu-ne, ne putem da mai bine seama de calități și lipsuri, ne putem corecta, ne putem regla activitățile și atitudinile*. În acest scop putem apela și la *autoconvorbire*, în sensul de a ne obișnui să stăm de vorbă cu noi înșine, *autoanalizîndu-ne împlinirile și neîmplinirile*. O asemenea convorbire interioară o putem purta în fiecare seară, înainte de a adormi, la sfîrșitul unei activități mai îndelungate, la finele unei săptămîni, trimestru sau an, *fixînd noi strategii de acțiune pentru viitor*. *Autoconvorbirea se îmbină adesea cu autochestionarea, punîndu-ne fel de fel de întrebări, cu răspuns imediat ori întîrziat*. Întrebările vizează mai ales ceea ce am făcut, ce n-am făcut, cum am acționat și cum trebuie să procedăm, așa încît să tragem învățăminte pentru viitor. *Autochestionarea competentă presupune capacitatea de a răspunde la întrebări precum: ce pot? ce știu? ce vreau? ce trebuie?* Răspunsurile la astfel de interogații interioare le poate afla uneori apelînd și la *autotestare*. Supus unei testări, individul este invitat concomitent și la autoanaliza propriilor capacități care sînt vizate de către examinarea psihologică. O astfel de autoanaliză este eficientă și în legătură cu *autostudierea produselor propriei activități*. Este important ca astfel de autoevaluări să constituie un mobil, un motiv de a ținde mereu spre mai bine, spre perfecțiune.

Asigurînd această *simbioză între cunoaștere și autocunoaștere*, personalitatea umană se va cunoaște tot mai profund prin alții și va pătrunde tot mai adînc în specificitatea celor din jur, iar din această interferență va avea de cîștigat *dezvoltarea*, spre binele individului și al grupurilor sociale în care acționează. ■

Conf. dr. Titus Șuteu,
Universitatea „Babeș-Bolyai”-Cluj

Autoaprecierea

estimarea valorică a personalității

Nu există oameni răi, ci doar oameni care au o proastă părere despre ei înșiși. Dacă te accepți cu bucurie reală, nimic nu te poate face nefericit. Există personalități de succes care luptă continuu cu propriile sentimente

de neîmplinire, îndoială, ură de sine chiar. Gânduri negre îi afectează chiar și pe cei mai puternici, întrucât performanțele nu sînt atinse constant nici de către aceștia.

Conceptual, autoaprecierea își are originea în teoria lui Freud asupra Eu-lui

ideal. Rușinea, expresia emoțională a subaprecierii, a constituit și constituie încă un subiect fierbinte pentru terapeuții ultimilor ani și face conținutul cărții unui reputat psiholog american, Michael Lewis, "Rușinea: binele expus" (1986).

Autoaprecierea ne apare ca un produs al căutărilor continue ale legilor naturii fundamentale și unificatoare, ca o paradigmă necesară și utilă analizei tuturor problemelor cu care se confruntă societatea umană. Autoaprecierea este calea prin care pot fi înțelese patimile proliferate sălbatic, dependențele și eliberările Eu-lui.

Subestimarea valorică sau subaprecierea se explică printr-o metadependență, stare ce pare că stă la baza multor neplăceri, din cele mai diverse, de la banala bulimie la neliniștea performanță. Dintotdeauna oamenii au avut speranța, cât și credința că-și pot învinge aceste dependențe și este bine cât funcționează încrederea în sine. Când se erodează această speranță, vulnerabilitatea individului crește, imaginea de sine suferă o regresie, apar *crizele de identitate*.

Fiecare dintre noi, într-o măsură mai mare sau mai mică, avem simțul sinelui, adică estimarea valorică a propriului nostru Eu, într-un cuvânt modul cum mă simt și mă cunosc, cum mă identific. G.W. Allport consideră că din evoluția sinelui izvorăsc anumite modele, tipare matriceale sau "patter-nuri", condiții subiective care influențează atât funcționarea, cât și structurarea personalității. El identifică două modele fundamentale: sentimentul de inferioritate și conștiința.

Sentimentul de inferioritate apare ca o imagine inadecvată a sinelui, în urma rănirii respectului de sine. Compensația și supracompensația sînt modele de învingere a acestui sentiment. Conștiința cîntărește permanent imaginea noastră despre noi înșine și are în

vedere ceea ce ar trebui făcut, strădania de a construi planuri și idealuri noi.

Subestimarea personalității apare în urma crizelor de identitate. Spre deosebire de G. Allport, E. Erikson crede că aceste crize nu apar doar în copilărie sau adolescență. Conflictele interne, care se referă la identitate (conștiința continuității sinelui), sînt permanente. Cu fiecare negare, cu criticile aduse persoanei noastre, cu succesele și nerealizările în plan afectiv-emoțional și profesional personalitatea suferă o anumită regresie. Rezolvarea crizelor de identitate nu este doar problema majoră a adolescenței. Pentru Erikson, *fidelitatea* este nucleul identității, înseamnă posibilitatea de a realiza potențialitățile, într-un context care să-i permită individului să fie el însuși și folositor celorlalți, loial cu el însuși și cu ceilalți.

La bătrînețe, identitatea este întreținută prin înțelepciune, care este puterea ce provine din rezolvarea tuturor crizelor de identitate, detașat, dar încă activ, curajos și demn. Punem în discuție această problemă întrucît este privită cu multă seriozitate în foarte multe state civilizate, la foarte multe niveluri ierarhice, începînd cu specialiștii psihologi și sociologi și sfîrșind cu oamenii politici, de decizie.

Astăzi, autoevaluarea personalității a devenit pentru unele țări "politică de stat". Se investesc mari fonduri și s-au creat instituții specializate care se ocupă prin programe speciale de educarea individului în acest sens. Spre exemplu, în SUA, conceptul de autoapreciere s-a consolidat în aproape toate sectoarele sociale.

Există un Consiliu de autoevaluare ce dispune de publicații, există o Comisie de stat pentru promovarea autoevaluării. Numai în anul 1992 s-au organizat și ținut zece conferințe regionale și naționale care au avut ca obiectiv principal distrugerea imaginilor proprii negative din societate. În statul Minnesota, spre exemplu, se desfășoară programul "Cel mai valoros copil", de încurajare a autoevaluării la copiii de 3-6 ani. În Maryland, o acțiune de stat în acest sens a stabilit existența a mai mult de 1 000 de modalități prin care cetățenii aveau deja în preocupare ridicarea nivelului autoaprecierii: studenți, lucrători guvernamentali, persoane cu putere executivă.

Oamenii de afaceri au început să-și dea seama că prin dezvoltarea capacității de autoapreciere a personalului, cunoscută de obicei în acest context ca "imputernicire", se obține un factor motivațional mult mai eficient decît demodata și costisitoarea creștere de salariu.

Pentru o autoevaluare adecvată și dezvoltarea imaginii de sine, atît copiii, adolescenții, cît și adulții au nevoie, pe lîngă afectivitate, de un sentiment fundamental de siguranță și securitate, ce se bazează pe sentimentul competenței personale și al recunoașterii de către ceilalți a propriei valori.

Ca majoritatea fenomenelor evidente intuitiv, autoevaluarea este greu de demonstrat empiric. În America s-au făcut mai mult

(Continuare în pag. 13)

Lector univ. **Georgeta Mihai,**
Facultatea de
Psihosociologie

AUTOEVALUAREA

ca etapă în căutarea unui loc de muncă

Una din situațiile noi, create de schimbările economice și sociale din ultimii trei ani, este și aceea a căutării unui loc de muncă. A apărut astfel ceea ce numim din ce în ce mai des "piața forței de muncă".

Lăsînd deoparte considerentele ideologice, merită remarcat faptul că, deși se ocupă cu capitalul uman – unanim recunoscut ca factorul decisiv al dezvoltării unei societăți –, această piață este cea mai puțin organizată, cea mai lipsită de instituții specifice. Funcționarea ei nu presupune numai o minimă eficiență dezirabilă, dar și un întreg univers de trăiri umane – speranțe, îndoieli și deziluzii.

Nu pot fi prescrise rețete magice, care să garanteze succesul în obținerea rapidă a postului dorit; o abordare sistematică a procesului de căutare a unui loc de muncă poate fi însă de un real folos atît în scurtarea timpului necesar și reducerea trăirilor negative asociate adesea cu acest proces, cît și în obținerea unui post cît mai potrivit fiecăruia.

Astfel, E. Berkowitz, R. Karin și W. Rudelius (Marketing, 1989, Homewood, Boston) identifică cinci etape în cadrul acestui proces: autoevaluarea, identificarea posibilităților de angajare, întocmirea unui résumé și a corespondenței aferente și prezentarea la interviul de angajare.

Tendința în practică este de a se sări peste prima și, poate, cea mai importantă dintre ele: autoevaluarea. La rîndul ei, autoevaluarea în acest scop implică autoexaminarea pe șapte direcții (Arthur Miller): interese, abilități, educație, experiență, personalitate, mediu de muncă dorit și scopul personal. Această autoexaminare se realizează răspunzînd unei serii de întrebări specifice, pe care le prezentăm și noi în continuare.

Interese

- ◆ Cum îmi place să-mi petrec timpul?
- ◆ Mă bucură prezența altor oameni?
- ◆ Îmi place să lucrez cu numere?
- ◆ Sunt membru în multe organizații?
- ◆ Îmi plac activitățile fizice?
- ◆ Îmi place să citesc?

Abilități

- ◆ Mă pricep la lucrul cu numere?
- ◆ Mă pricep la lucrul cu instrumente mecanice?
- ◆ Am o bună capacitate de comunicare scrisă și verbală?
- ◆ Ce talente speciale am?
- ◆ La ce mi-ar plăcea să mă pricep mai bine?

Educație

- ◆ Cum m-au ajutat cursurile și activitățile extrașcolare să mă pregătesc pentru o anume slujbă (post)?
- ◆ La ce materii am obținut cele mai bune rezultate? Dar cele mai rele? Care au fost cele mai amuzante materii? Dar cele mai puțin amuzante?
- ◆ Este media mea generală o imagine corectă, fidelă a capacității mele intelectuale? De ce?
- ◆ Aspir la un titlu profesional înainte de a ocupa postul?
- ◆ De ce mi-am ales specializarea respectivă?

Experiență

- ◆ Ce alte locuri de muncă am avut?
- ◆ Care erau responsabilitățile mele în fiecare?
- ◆ A fost vreunul din posturile ocupate pînă acum potrivit cu poziția vizată? Cum?

◆ Ce mi-a plăcut cel mai mult în legătură cu posturile anterioare? Dar cel mai puțin?

- ◆ De ce am muncit în posturile respective?
- ◆ Mi-ar plăcea să ocup din nou asemenea posturi? De ce?

Personalitate

◆ Care sînt trăsăturile mele pozitive și negative de caracter?

- ◆ Îmi place competiția?
- ◆ Lucrez bine în grup?
- ◆ Sînt deschis, sincer?
- ◆ Sînt un conducător sau un condus?
- ◆ Lucrez bine în condiții de stres?
- ◆ Lucrez repede sau meticolos?
- ◆ Sînt ambițios?
- ◆ Lucrez bine independent de alții?

Mediul de muncă dorit

- ◆ Sînt dispus să mă mut? De ce?
- ◆ Am preferințe geografice? De ce?
- ◆ M-ar deranja să călătoresc în interes de serviciu?
- ◆ Pentru a fi satisfăcut am nevoie să

lucrez pentru o firmă mare, cunoscută la nivel național?

- ◆ Trebuie ca slujba să-mi ofere posibilități rapide de promovare?
- ◆ Dacă mi-aș putea planifica propriul post, ce caracteristici ar trebui să aibă acesta?
- ◆ Cît de important este un salariu inițial ridicat (mare) pentru mine?

Scopuri personale

- ◆ Care sînt scopurile mele pe termen scurt și pe termen lung? De ce?
- ◆ Cariera ocupă locul central sau am interese mai largi?
- ◆ Care sînt aspirațiile mele legate de carieră?
- ◆ Ce posturi m-ar putea ajuta să-mi ating scopurile?
- ◆ Ce sper să fac în următorii cinci ani?
- ◆ Ce vreau de la viață? ■

Traducere și adaptare:
student **Danuț Trifu**,
Universitate București

(Urmare din pag. 11)

de 10 000 de studii în acest sens, 200 de teste diferite, în care se cere să se răspundă dacă sînt sau nu de acord cu afirmații de genul: "În genere, sînt mulțumit de mine". H. Greenspan dă o definiție destul de tautologică: "sentimentul cel mai profund al propriei valori și evaluări". Psihologul M. Elias de la Universitatea Rutgers îl vede legat de trei factori: încredere, competență și legături. Nici Consiliul național american în problema autoevaluării nu a dat o definiție unică, după ce directorul executiv Le Roy Foster a sondat 100 de profesori și a obținut 27 de răspunsuri diferite.

"Există o uriașă industrie de autoapreciere care, în parte, nu are nici un sens", afirmă prof. Lilian Katz, președinta Asociației naționale de educare a copiilor preșcolari. Mai toți cei între-

bați consideră că autoevaluarea trebuie să se nască din interior, dintr-un sentiment sincer de autorealizare și valoare. Pentru americani, impactul real a constat din medaliile și premiile obținute pentru cele mai banale realizări încă din copilărie, întreceri făcute foarte des, uneori chiar la 6 săptămîni.

Lilian Katz este de părere însă că "autoevaluarea trebuie să urmeze, nu să precedă realizarea reală". "M-am săturat - spune ea - de sloganurile de genul: Ne aplaudăm singuri. Nici o țară nu are nevoie de atîta linguseală." Autoaprecierea este des folosită de tineretul africano-american, care este copleșit de moștenirea prejudiciilor rasiale.

Autoevaluarea este considerată în America un "vacin social", "elixirul național", care îi potentează în a trăi responsabil și îi inoculează împotriva tentațiilor crimei, violenței, abuzului asupra

copiilor, eșecului în educație și alte rele.

Și totuși americanii nu sînt o națiune fericită, cum s-ar crede la prima vedere (judecînd după zîmbetul lor). Statisticile arată că rata sinuciderilor atinge aici cote foarte ridicate în raport cu alte state, plasînd-o pe locul 4, iar la consumul de alcool și droguri o găsim pe locul 1. Intuim vulnerabilități și sensibilități, precum și o supralicitare continuă, din dorința de a menține și impune o imagine model, care să impresioneze în continuare pe simpatizanți și să-i atragă pe sceptici.

Totuși nu sînt de neglijat strădania și grija lor în această direcție, ar trebui chiar învățat din politica americană, în sensul stimulării și potențării individualității, de apreciere și încurajare a valorii, de consolidare a respectului de sine și, în final, a demnității și mîndriei naționale. ■

Sînteți o persoană constantă, fidelă?

Constanța conduitelor și fidelitatea, pe de o parte, și flexibilitatea, pe de altă parte, sînt foarte adesea subiecte de discuție. Unele persoane fac din aceste trăsături o problemă de viață și de moarte, altele le minimalizează foarte mult importanța. Apoi, unii consideră că a fi constant este o virtute, după cum alții cred acest lucru despre flexibilitate. Au existat timpuri în care calitatea cea mai apreciată în muncă era fidelitatea față de instituție, șefi etc.; astăzi, o importanță cel puțin egală o are competența. Altădată erau foarte stimați „oamenii dintr-o bucată”, astăzi și persoanele flexibile și chiar schimbătoare se bucură de aprecieri.

În realitate însă, nici unul din aceste atribute – constanța și flexibilitate – nu trebuie tratat în termeni extremi, absoluți, pentru că fiecare poate avea valori de intensitate diferite: putem fi constanți pînă la rigiditate sau flexibili pînă la anularea identității de sine. În acest context, problema valorii sociale a unuia sau altuia din cele două trăsături se pune, evident, în cu totul alți termeni.

Deși în raport cu solicitările ambianței o persoană poate adopta alternativ cele două strategii comportamentale, ea rămîne caracterizată predominant fie de constanță și fidelitate, fie de flexibilitate, după cum putem întîlni și oscilații tipici...

Dumneavoastră ce fel de persoană sînteți? Vreți să vă ameliorați interacțiunile sociale? Parcurgeți testul următor!

Veți găsi mai jos zece întrebări, fiecare cu cinci variante de răspuns. Alegeți răspunsul care credeți că vi se potrivește în cea mai mare măsură – fără a vă gândi prea mult – și calculați-vă apoi punctajul. În final veți găsi interpretarea.

1. Ce moment al zilei preferați?

- a) apusul soarelui;
- b) amiaza;
- c) dimineața în zori;
- d) seara;
- e) după-amiaza.

2. Dacă vreți să fiți informat, ce preferați să citiți?

- a) întotdeauna același ziar;
- b) multe ziare;
- c) cel care îmi cade în mînă;
- d) numai titlurile articolelor;
- e) ceea ce mă sîtuiesc alții.

3. Sînteți invitat la o serată cu măști. Cum veți proceda?

- a) nu mă maschez;
- b) îmi fac un costum original;
- c) îmi pun o mască folclorică;
- d) mă îmbrac precum o personalitate politică;
- e) mă îmbrac precum un personaj dintr-o piesă de teatru.

4. Dacă moșteniți o altă casă, ce veți face?

- a) aș amenaja-o imediat ca pe o a doua locuință;
- b) m-aș gândi mai tîrziu ce să fac cu ea;
- c) m-aș duce acolo din cînd în cînd cu prietenii;
- d) m-aș muta imediat în ea;
- e) aș închiria-o (vinde-o) imediat.

5. Dacă veți cumpăra o geantă, sacoșă etc., din ce material preferați să fie făcută?

- a) din fibre metalice;
- b) din plastic;
- c) din piele;
- d) din cauciuc;
- e) din textile.

6. Imaginați-vă un bărbat și o femeie în costum de baie, pe plajă. Ce fac?

- a) fac baie, glumind și rîzînd;
- b) stau întinși la soare, fără să-și vorbească;
- c) flirtează;
- d) se ignoră reciproc pentru că nu se cunosc;
- e) discută în contradictoriu.

7. Care din următoarele adjective vă place mai mult?

- a) constant;
- b) afectuos;

- c) inteligent;
d) flexibil;
e) vesel.

8. Imaginați-vă un steag în bătaia vântului. Unde credeți că este el arborat?

- a) pe un vapor în larg;
b) în fața unei săli de conferințe, la inaugurare;
c) la intrarea unui aeroport sau a unui port maritim;
d) la fereastra unui palat;
e) pe un vapor care sosește în port;

9. Gândiți-vă la sentimentul de prietenie. Cu care din următoarele adjective îl asociați?

- a) dulce;
b) sărat;
c) acru;
d) amar;
e) acrișor.

10. Imaginați-vă o clădire veche. Ce ați dori să faceți mai întâi?

- a) să-i cunosc istoria;
b) să o fotografiez;
c) să o vizitez pe îndelete;
d) să văd cine locuiește în ea;
e) să-i descopăr colțuri necunoscute, neexplorate.

Cotarea

Varianta de răspuns	Întrebarea									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
a	3	10	10	2	4	8	10	0	10	10
b	10	8	9	5	7	10	7	1	8	3
c	9	2	6	8	10	5	1	10	2	0
d	0	0	0	0	0	2	0	7	0	6
e	6	5	3	10	1	0	4	4	5	9

Interpretarea rezultatelor

Dacă ați obținut:

Între 0 și 39 de puncte. Sînteți foarte inconstant, vă schimbați permanent opiniile și comportamentul. Țineți prea mult cont de părerile și presiunile celorlalți, dar acest lucru vă face plăcere, pentru că dv. considerați că inconstanța înseamnă de fapt adaptabilitate și flexibilitate, înțelegere și sensibilitate. Ceilalți vă consideră însă un om care se schimbă după cum bate vîntul, ceea ce vă creează destul de des disconfort psihologic. Există riscul unor probleme dificile la locul de muncă și în relațiile interpersonale, și așa destul de greu de stabilit.

Între 40 și 46 de puncte. Sînteți destul de puțin fidel, pentru că uitați adesea înțînirile, înțelegerea și programul fixate anterior. Sînt puține lucrurile și faptele față de care sînteți fidel; pentru dv. totul este în continuă evoluție și mișcare și de fiecare dată considerați că altceva trebuie avut în vedere. Totuși nu sînteți prea satisfăcut de această conduită și adesea visați să liți mai

constant, să puneți mai multă ordine în activitatea dv. Nu sînt excluse problemele spinoase la locul de muncă și în relațiile cu prietenii.

Între 47 și 53 de puncte. Sînteți schimbător, acționînd după circumstanțe: puțin fidel, puțin flexibil, uneori coerent, constant și punctual, alteori de-a dreptul haotic. Sînteți destul de împărțit între aceste două atitudini, fiind ceea ce se numește un oscilant tipic. Explicația rezidă în faptul că, deși sînteți atras de constanță și fidelitate, nu le considerați virtuți. Revizuiți-vă sistemul de valori, gândiți-vă de două ori înainte de a acționa și nu cedați primului impuls. Analizați atent faptele, evenimentele și oamenii cu care veniți în contact; veți descoperi că sînt destule situațiile în care constanța și fidelitatea sînt calități foarte importante.

Între 54 și 60 de puncte. Sînteți indecis, pentru că oscilați permanent și rapid între fidelitate și infidelitate, între constanță și inconstanță. Uneori cedați și deveniți incoerent, după care însă vă reveniți și depuneți eforturi mari pentru a repara tot ceea ce ați greșit sau ratat prin inconstanța dv. Este vorba de lipsa unui autocontrol mai puternic și de o oarecare imaturitate comportamentală, pentru că fundamental sînteți un tip fidel, constant. Numărați pînă la o sută înainte de a abandona planurile, înțînirile și angajamentele dv. în favoarea altor acțiuni; analizați-vă succesele obținute prin rigoare și constanță. Veți elimina astfel eforturile reparatorii, neeconomice.

Între 61 și 67 de puncte. Sînteți constant și fidel dv. înșivă. Vă respectați programul, dorințele, promisiunile; vă place să fiți coerent, chiar dacă o faceți cu destul efort. Uneori – destul de rar – aveți însă tendința de a ceda primului impuls, devînd de la ceea ce ați stabilit anterior. Cu o competență corespunzătoare veți avea numeroase reușite. Aveți premise pentru a vă forma și dezvolta un comportament de conducere eficient.

Între 68 și 90 puncte. Sînteți foarte fidel și constant în raport cu timpul și diferitele situații. Vă mențineți promisiunile, respectați înțelegerea cu ceilalți și toate acestea fără efort, ba dimpotrivă, cu ușurință și mare plăcere. Îi disprețuiți profund pe cei care nu se țin de cuvînt și adesea această seriozitate a dv. este ironizată de ceilalți. Aveți aptitudini de conducere, cu condiția de a accepta faptul că uneori, în mod obiectiv, trebuie să vă restructurați planurile, acțiunile, comportamentele, ceea ce nu este dificil pentru dv. Ajutați-i pe cei inconstanți și indeciși; neîncrederea și ironiile lor inițiale vor dispărea cu timpul dacă știți cum să lucrați cu ei.

Între 91 și 100 puncte. Constanța și fidelitatea dv. față de oameni, situații și valori se pot transforma cu ușurință în rigiditate și conservatorism. Sînteți foarte puțin dispus să vă schimbați punctele de vedere, comportamentele, chiar în pofida evidenței. Meditați mai mult la lumea înconjurătoare și veți descoperi că o anumită doză de flexibilitate este absolut necesară. ■

Traducere și adaptare:
**Jenica Sîntion,
Filaret Sîntion**

“**E**xplozia rutieră” care are loc pe plan mondial a dus, în mod firesc, la creșterea preocupării specialiștilor pentru studierea cât mai aprofundată a comportamentului celor aflați la volan. Problema cea mai acută a acestei intensificări masive a circulației, fenomenul ei malign îl constituie accidentul de circulație, cu tot cortegiul de vieți omenești pierdute, traume fizice și psihice, bunuri distruse și pagube materiale resimțite deopotrivă de individ, de familie și societate. Majoritatea cercetărilor arată că în cel puțin 90% din cazuri (și chiar mai mult) accidentul de circulație se datorează comportamentului negativ al factorului om în calitate de participant la traficul rutier. De aici, avalanșa din ce în ce mai mare de studii ale comportamentului conducătorului auto.

Psihologii H. Münsterberg (1912), W. Morde și C. Piorkovski (1915-1919) sînt considerați întemeietorii studiilor privind rolul factorului uman și al diferitelor sale trăsături în producerea accidentelor, primele examene fiind făcute, se știe, asupra conducătorilor de tramvaie și asupra șoferilor din armată, punîndu-se accent pe două componente psihice importante ale comportamentului uman: timpul de reacție și emotivitatea. În cercetările mai recente se subliniază chiar că, dintre factorii personali, factorii de temperament și atitudinali au o acțiune, o pondere mai însemnată decît aptitudinile senzorio-motorii. Acesta a fost de fapt și punctul de plecare al cercetărilor noastre privind afectivitatea și rolul ei în profesia de conducător auto.

Procese afective alcătuiesc fondul și latura energetică a vieții psihice, a comportamentului, îndeplinind un rol important în declanșarea și susținerea energetică a activității adaptative și a celei de luare în stăpînire a ambianței (prof. Paul Popescu-Neveanu). Emoția nu numai că susține energetic acțiunea, dar o și anticipează în fiecare din coordonatele ei. Autoreglajul emoțional (alt de important la conducătorii auto), dacă este inadecvat, duce la inadaptație.

Problema constă nu în reprimarea totală a emoțiilor (asta ducînd deseori la nevroze), ci în dezvoltarea adecvată ca sens, valoare și grad de intensitate a emoțiilor în raport cu activitatea pe care o desfășoară subiectul. Emoțiile au deci un rol energizant, indispensabil pentru adaptație.

După K. Lafon, afectivitatea este aspectul fundamental al personalității, fiind rezonanța subiectivă generală a individului, intim și relațional trăită la schimbările din mediul

extern și intern. Și alții autori consideră emoția ca un ansamblu de reacții cu caracter adaptativ. Esența emoției, afirmă W.B. Cannon, constă în mobilizarea energetică a întregului organism. Emoțiile, după P. Fraisse, sînt reacții de alarmă ce apar în situațiile care cer o adaptare rapidă.

Baza fiziologică a proceselor afective constă în creșterea conductibilității electrice, modificarea ritmului cardiac, tensiune musculară, tremurături, creșterea secreției salivare și sudoripare, excitația sistemului nervos vegetativ (segmentul simpatic), descărcarea maximă a adrenalinei în sînge.

În conducerea auto, componenta emoțional-afectivă a personalității este implicată în două feluri: în formă latentă, ca stare generală de fond, și în formă activă, ca trăire actuală. Activitatea de conducere a autovehiculului, datorită caracterului rapid modificabil al situațiilor rutiere și impredictibilității lor, este o activitate cu un coeficient ridicat de tensiune afectivă și de stres, tensiune întreținută în permanență la o anumită cotă de însăși conștiința riscului. În timpul exercitării activității la volan, conducătorul auto trece printr-o gamă foarte intensă de stări și trăiri emoționale: surpriză, alertă, frică, spaimă, stupoare la un pol; bucurie, încîntare, exaltare la celălalt pol. Fiecare dintre ele exercită o influență negativă asupra eficienței acțiunilor întreprinse și asupra siguranței circulației. Efectul depinde nu atât de sensul trăirii, cît mai ales de intensitatea și durata ei. Specialiștii apreciază că aproximativ 20% din numărul accidentelor cauzate de factorul uman au la origine tocmai emoțiile puternice, explozive, cu efect dezorganizator generalizat (Aboulkev, Sapie, Roch etc.). În plus, conducătorii auto care au comis mai multe accidente de circulație prezintă o instabilitate afectivă pronunțată, caracterizată prin reacții nemotivate de situația exterioară și schimbarea bruscă a stării de spirit, de asemenea nemotivată. În comparație cu aceștia, grupul de șoferi echilibrați, care nu au produs nici un accident, sînt calmi, au o viață afectivă solid ancorată în realitate și cu reacții strict motivate de evenimentele din mediul înconjurător.

Fiecare individ se caracterizează printr-o anumită reactivitate primară sau constituțională, la diferenți indivizi valorile pragurilor reactivității afective fiind diferite: același stimul provoacă unui individ o emoție foarte palidă, altuia o emoție de intensitate moderată, iar unuia al treilea una puternică. Deci mai mulți conducători auto puși în fața aceleiași situații rutiere vor reacționa diferit în plan afectiv.

Unii autori propun adoptarea unei scale de reactivitate emoțională cu trei trepte: hipomotivi, normomotivi și

Afectivitatea și conducerea auto

hiperemotivi. Teoretic, cea mai indicată pentru conducerea auto este categoria persoanelor normoemotive sau cu un bun echilibru emoțional. Evident, trebuie luat în considerare și gradul de elaborare și funcționare a mecanismelor secundare de reglare a dinamicii afective (autocontrolul voluntar și capacitatea de raționalizare).

Mai mult decât emotivitatea, anxietatea (manifestată prin replierea în sine, sentimente de insecuritate, teamă față de nouă și imprezibilitatea situațiilor și evenimentelor externe, nervozitate, scăderea stăpînirii de sine, incapacitate de mobilizare voluntară) constituie un factor defavorizant, o contraindicație pentru conducerea auto, întrucît sporește riscul de accidente.

Un alt aspect al componentei afective, cu implicații asupra calității comportamentului la volan, este rezistența la frustrații. Activitatea de conducere auto nu este însoțită numai de satisfacție, plăcere, relaxare, cum în mod greșit cred unii, ci de o serioasă doză de frustrare generată de așteptări la barierele CFR, la intersecții, cedări de prioritate, depășiri de către autovehicule cu viteze superioare etc. Cu cît conducătorul auto reacționează mai puțin prin trăiri emoționale explozive, necontrolate la influențele frustrante, cu atît este mai bine.

Pornind de la toate aceste considerente, ne punem întrebarea: cum ar putea fi studiată mai eficient afectivitatea în timpul examenului psihologic al conducătorului auto? La fiecare probă din laborator psihologul poate urmări, dacă nu cantitativ, dar calitativ în mod sigur, reacțiile afective ale subiectului. Am putea susține că încă de la completarea declarației și de la probele scrise, după modul în care se comportă subiectul ne dăm seama de felul în care reușește să-și controleze, să-și învingă emoțiile (firești la orice examen), ca să nu mai

vorbim de anamneză, în cursul căreia putem obține referințe foarte importante despre stările, relațiile, reacțiile aferente ale subiecților. Afectivitatea poate fi "decelată", de asemenea, prin intermediul testelor proiective (Lücher, L. Zürker, testul arborelui, Rosenzweig), deosebit de relevante în acest sens.

Ca o noutate, am aplicat mai multor subiecți (100) chestionarul de maturitate emoțională a lui Friedmann cu 25 de întrebări legate de situații emoționale, pentru a urmări capacitatea de adaptare a subiecților la situații emoționale, ca și pentru relațiile socio-afective de grup. Acest chestionar stabilește mai mulți parametri ai afectivității, între care: maturizare emoțională perfectă; maturizare emoțională normală; echilibru emoțional (cel mai semnificativ în profesia care ne interesează); maturizare emoțională medie; imaturizare emoțională (tendință); ușoară imaturizare emoțională; conduită afectivă adolescentină; conduită afectivă copilăroasă; infantilism.

Iată rezultatele: 27 subiecți dovedesc echilibru emotiv; 24 - maturizare emoțională normală; 16 - maturizare emoțională medie; 15 - ușoară imaturizare emoțională; 15 - maturizare emoțională perfectă; 2 - conduită afectivă adolescentină; 1 - conduită afectivă copilăroasă. Prin umare, lotul este deosebit de omogen și adecvat profesiei de conducător auto, nu prezintă contraindicații pentru această profesie, avînd în vedere, bineînțeles, posibilitățile de educare prin voință, autocontrol ale celor (puțini la număr) care au dovedit o conduită afectivă adolescentină sau copilăroasă. Menționăm că nici unul din subiecții lotului ales de noi nu a avut la activ accidente de circulație și nu sînt considerați șoferi-problemă în autobază. ■

Psiholog Rodica Băciulescu

un dialog între știință și religie. Deseori, cele două orientări sînt contopite în conștiința acelorași indivizi. Din unghiul de vedere al psihologiei, atît cunoștințele științifice, cît și convingerile religioase sînt determinații spirituale, care interesează deopotrivă *funcția teoretică a înțelegerii și funcția practică a vieții*. Știința apare ca *necesitate naturală* pentru om, iar credința religioasă ca *libertate de existență*. Spiritul trebuie să învețe să poarte respect spiritului pretutîndenî unde este întîlnit. Efortul omului de știință de a-l înțelege pe omul religios și reciproc se repercutează favorabil asupra înțelegerii *Sine-lui*. Fiecare cu metodele și principiile ei, știința și religia pot fi considerate ca reprezentînd cunoașterea umană din două perspective diferite, dar care pot deveni complementare.

În cadrul unui curs de psihologia religiei (pentru studenții anului IV de la Secția de psihologie), o întreprindere cutezătoare și

O ABORDARE PSIHOLOGICĂ A RELIGIEI

Abordarea psihologiei religiei poate fi realizată din mai multe perspective teoretice. Perspectiva noastră este aceea a psihologiei științifice, profund umaniste, care încearcă să evite atît alunecarea spre ateismul marxist, cît și pericolul spiritualismului, misticismului sau fideismului. Dintr-un unghi de vedere strict pozitivist nu pot fi analizate complexe fenomene religioase fără o completare a acestuia cu o viziune metafizică ce permite descrie-

rea și explicarea transcendenței și sacralului ca structuri și procese psihice specific umane.

Privită mult timp cu neîncredere de către "sciențiști", religia revine în contemporaneitate ca o nouă speranță. Incompatibilitatea dintre știință și religie a fost contestată de către mulți oameni de știință și teologi. Filozoful Vasile Tonoiu (1992) susține că nevoia profundă de unitate a spiritului uman și practica vieții reale nu se pot dispensa de

plină de riscuri, am încercat să realizăm o analiză științifică a *experienței religioase* avînd în centru *relația sinergică* dintre credință, speranță și iubire. Am încercat să fundamentăm vasta problematică a trăirilor religioase pe principiile *psihologiei sinergetice* care se referă la co-operarea sincronă dintre toate subsistemele personalității, precum și la sinergia omului cu universul social și cosmic. Nu considerăm psihologia religiei doar ca ramură a psihologiei sociale,

Întrucît are relații și rădăcini profunde în psihologia inconștientului (S. Freud, C.G. Jung), psihologia persoanei (G. Allport, Paul Vitz), psihopatologie (P. Janet), psihologia miturilor (R. Otto, M. Eliade) etc. Ca disciplină cu profil propriu, psihologia religiei se constituie în cea de-a doua jumătate a veacului trecut și în primele decenii ale secolului XX, printr-o triplă asimilare din istoria religiilor, sociologie și psihopatologie.

După cum demonstrează Cezar Baltag (1991), concepția filozofică despre religie a lui Mircea Eliade pornește de la o paradigmă, așa-zisa "paradigmă eliadiană". *Sacrul*, ca dimensiune religioasă a conștiinței umane, nu este un "stadiu" în istoria omului, ci un *element constitutiv în structura conștiinței*. "Homo religiosus" este "condamnat" la transcendență, întrucît, în atingere cu sacral, descoperă existența "unei realități absolute, care transcende lumea aceasta, dar care se manifestă în ea și prin aceasta o face reală". Eliade arată că în manifestarea sa sacrală dă lumii o *nouă dimensiune*, mai radical spus îi dă o realitate, o întemeiază. Primul și cel mai important principiu al metodologiei lui Eliade este ireductibilitatea sacralului. Al doilea principiu este dialectica sacru-profan. Al treilea se referă la tendința simbolurilor religioase de a "agrega" în *sisteme de simboluri*. În esență, paradigma eliadiană se referă, deci, la dialectica sacru-profan, în care sacral este o stare structurală a conștiinței umane, iar simbolul religios este o realitate *holistică*.

Celelalte orizonturi teoretice și metodologice ale psihologiei religiei, în concepția noastră, sînt: psiholo-

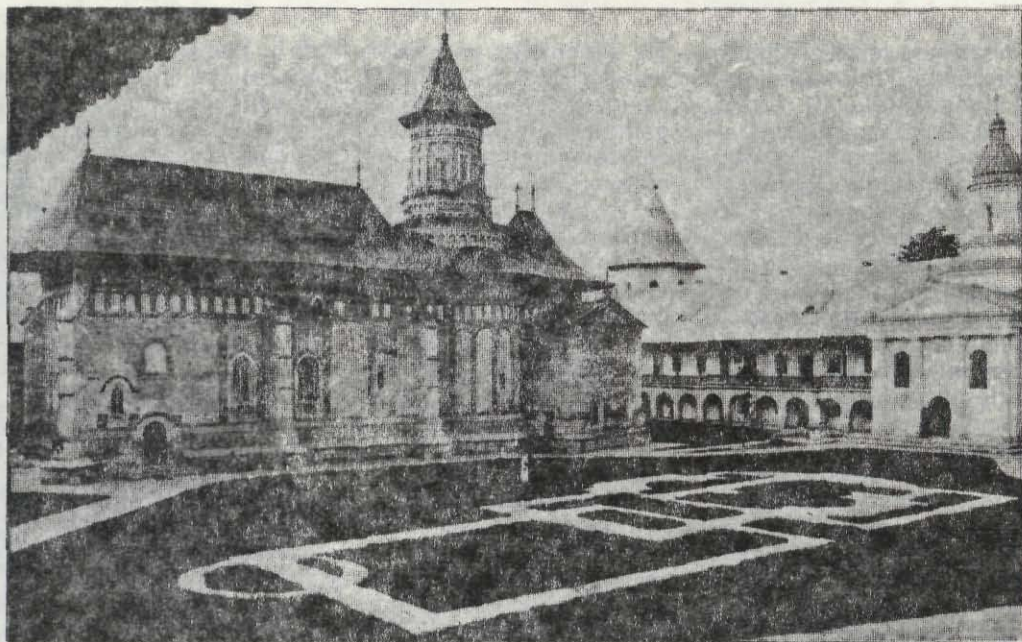
gia simbolului, psihologia transcenderii și cosmizării, psihologia transpersonală, psihologia inconștientului colectiv sau transpersonal care conține arhetipurile.

Transcenderea și cosmizarea sînt atît trăiri, cît și revelații rațional-iracionale, cognitiv-afective, afectiv-motivaționale, care nu sînt ușor de modelat operațional. Cu toate acestea, am încercat să conturăm un număr de metode și operații ale transcenderii și cosmizării. Iată cîteva *metode* analizate: ● "raționalizarea imaginativă" (după A.N. Whitehead, 1940) se referă la *experimentul imaginativ* al științei (o specie a experimentului mintal), prin care se discern într-un anumit domeniu trăsăturile generale și esențiale, după care se formulează categoriile și simbolurile care se transferă și în alte domenii ● "ruptura de nivel" (după M. Eliade) se referă la "sfărîmarea" cosmosului (analiza) și recrearea lui într-o singură unitate (sinteza), în care omul nu mai este despărțit de divinitate ● *asceza* – transcendere dincolo de lumea terestră și cufundare în Sine, prin singurătate, sacrificiu și renunțare ● *autotranscenderea și autocosmizarea*. Prin astfel de metode omul ajunge la un nou nivel al conștiinței sale, în cea mai accentuată profunzime a psihismului, la armonizarea cu cosmosul (V. Frankl, 1961 - "Selftranscendence").

Dintre *operațiile* transcenderii și cosmizării amintim: *transferul transcendent* – trecerea reversibilă din universul uman în celelalte universuri transumane; transferul de gradul doi sau "transferul transferurilor" favorizează trecerea din real în posibil; *metafora revelato-*

rie (L. Blaga); *simbolizarea* – operație a imaginației de transfigurare a unei reprezentări concrete către un sens abstract (G. Durand, 1964); *complementarizarea* – operația prin care opusele (contrariile) sînt transformate în laturi complementare ("coincidentia oppositorum", Cusanus) și *sinergizarea* (transformarea interacțiunilor în sinergii).

Operațiile nespecifice ale inteligenței, transferate în planul metafizic al experienței religioase, devin **metaoperații**: *Transcenderea* se realizează prin *metaanaliză* (rațional-afectivă, imaginativ-instinctuală) prin care se preconizează o desprindere prin depășire: trecerea dincolo de EU sau dincolo de LUME; *metaanaliza* este acompaniată de o *metacomparație* care detașează analogiile și disanalogiile dintre om și cosmos, dintre uman și divin; cosmizarea presupune unificarea printr-o *metasinteză* între natural și supranatural, omenesc și transomenesc. Prin acțiunea unui *meta-transfer* (depășirea cadrelor umanului) *metasinteza* se poate metamorfoza în *complementarizare* ca "sinteză a opuselor" (între psihismul uman și "spiritul universal", între om și cosmos) în acel *unus mundus* al lui C.G. Jung, în care psihismul este obiectiv, iar universul este psihoid. Sinteza și complementarizarea cea mai înaltă este unirea omului cu divinitatea în Iisus Hristos, ca *persoană divină*: în conștiința religiosului, omul are ceva divin în el, iar Dumnezeu are ceva omenesc; transcenderea și cosmizarea, ca atare, pot fi concepute ca *două metaoperații opuse, dar complementare, succesive sau simultane*. Prin

transcendență omul devine cosmos (poate intra în rezonanță cu ritmurile cosmice).

Toate aceste operații acționează sinergic (împreună și deodată). *Sinergizarea* este operația care adună și sincronizează trăirile experienței religioase: credința, speranța și iubirea, omul și divinul, rațiunea și sentimentul, realul și posibilul. Credința apare ca o concentrare și conlucrare a tuturor forțelor spirituale.

Aceste metode și operații sînt proiectate și construite într-un cîmp care depășește frontierele obișnuite ale conștiinței. Nu avem în vedere *subconștientul* freudian care are un sens descensional, coborîtor, abisal. Transcenderea și cosmizarea se încadrează în metafizica ascensiunii spirituale. Această constatare îl îndreptățește pe Mircea Eliade să ridice două probleme: avem dreptul să continuăm a vorbi exclusiv de un subconștient?; n-ar fi mai degrabă cazul să presu-

punem și existența unui *transconștient*?

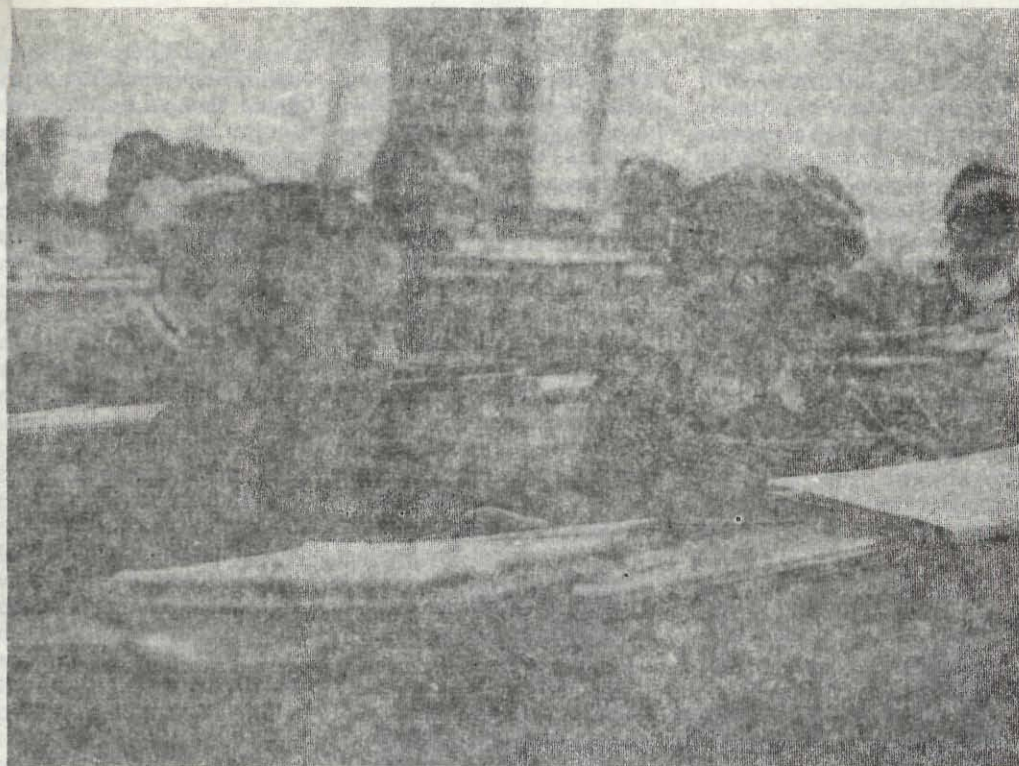
În cadrul experienței religioase a omului credincios pot apărea și desincronizări sau *desinergizări* care pot avea efecte malefice. Există pericolul disoluției personalității sau chiar al depersonalizării în cazurile de credință fanatică, fără control rațional, care pot conduce individul spre stări seminormale sau anormale: habotnicie, halucinație, fanatism extrem, extaz mistic etc.

Psihologia sinergetică (I. Mănzat) promovează armonicitatea și ritmicitatea cooperărilor ca atribute fundamentale ale psihismului, uman conceput ca sistem dinamic și complex (sistem sinergetic) și ale conexiunilor multiple dintre acesta și sistemul cosmic (universul exterior). Astfel, pledează pentru intrarea în consonanță cu armonia cosmică prin care poate va spori armonia și echilibrul psihic. Sincronismul, sinergetica și consonantismul sînt trei

explicații ale unui eveniment universal și unitar: *cooperarea globală*, universală, într-un "unus mundus", în care se unesc sinergic om-microunivers-macrounivers, spirit și substanță, sacru și profan, finit și infinit etc.

Mircea Eliade arăta că nu pot fi înțelese sufletul românesc și istoria poporului român fără a cunoaște *creștinismul* său. Ceea ce se evidențiază studiind de aproape viața religioasă a românilor este *naturalețea* credinței lor creștine: *anima naturaliter christiana*. O credință care transfigurează cosmosul fără a-l distruge, nici repudia. O viziune globală a Universului care nu este pesimistă, pentru că binele va reuși, în final, să triumfe asupra răului. Lumea întregă ascultă de un singur principiu conducător: acela al ordinii și armoniei, adică ceea ce numesc românii *rînduială*. ■

Dr. Ion Mănzat,
Institutul de Psihologie

Recurența sinergetică dintre

ATENȚIE ȘI ÎNVĂȚARE

Acum patruzeci și trei de ani, psihologul american J.J. Gibson (*The perception of the visual world*) afirma că "a învăța să fii atent la noile trăsături ale lumii, să explorezi lumea este un lucru pe care psihologii nu-l înțeleg". La timpul respectiv, Gibson avea dreptate, dacă avem în vedere că atenția a fost fenomenul psihologic cel mai controversat: gestaltiștii au eliminat atenția din preocuparea lor teoretică, iar behavioriștii nu i-au găsit loc în rîndul funcțiilor mintale, deși încă din a doua

jumătate a secolului al XVI-lea *Nicolas Poussin*, în scrisoare către *Noyers*, făcea o clară distincție între "a vedea pur și simplu forma lucrurilor (atenția spontană - n.n.) și a vedea un obiect scrutîndu-l cu atenție, ceea ce înseamnă că, pe lângă simpla recepție a formei, căutăm cu siguranță deosebită mijloacele de a cunoaște bine însuși obiectul". El numea această atenție "prospect sau funcție a rațiunii" și continua cu o adevărată paradigmă: "ar fi de dorit ca tocmai cu această cunoaștere să fie

bine familiarizați cei care se simt în drept să-și rostească judecata". Cu alte cuvinte, numai cei ce privesc cu atenție scrutătoare realitatea pot emite judecăți de valoare, deoarece numai atenția scrutătoare (vigilența - n.n.) potențează cunoașterea începînd cu forma ei senzorial-perceptivă și terminînd cu cea rațional-epistemică. Mai mult, fără a insista asupra amănuntelor, cu aproape 2 500 de ani în urmă, *Siddhârtha* (Buddha) în "*Metoda de vindecare a răului*" preciza că: "*Disciplina mintală (samādhi) constă în*

practica corectă a efortului atenției și a concentrării corecte a atenției", disciplina mintală sau "înțelepciunea" fiind, în concepția lui, sinonimă cu opinia corectă, gândirea corectă, vorbirea corectă, activitatea corectă și chiar mijloacele corecte de existență, mai simplu spus, întreaga viață spirituală este determinată de efort, atenție și concentrare corectă a atenției.

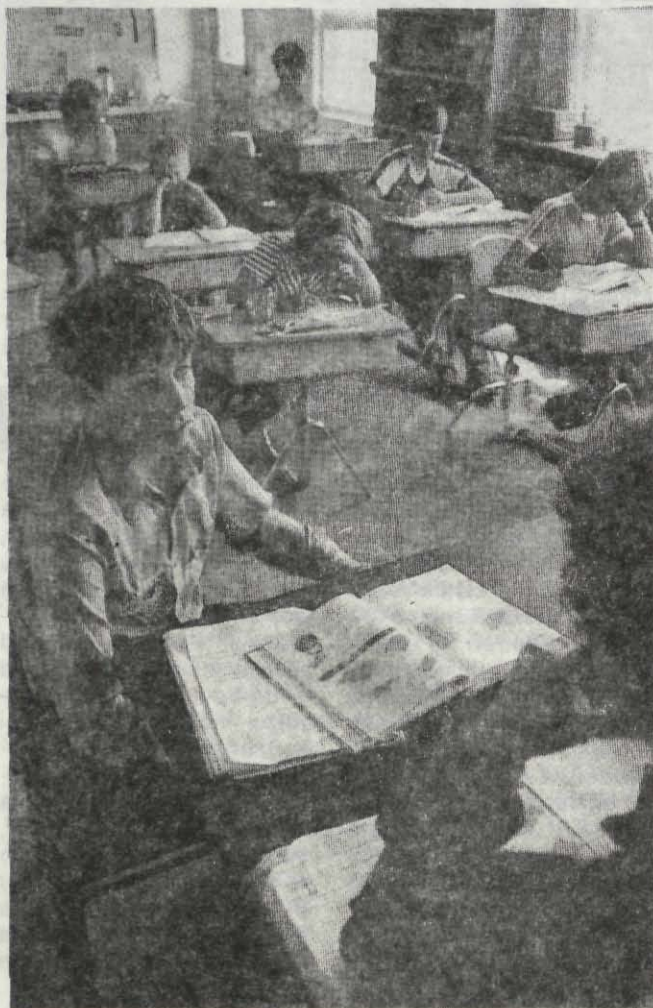
Nu la mult timp după nemulțumirea manifestată de Gibson – o dată cu apariția ciberneticii, a tehnicii automatizate și a conducerii

muncii de la tabloul de comandă –, atenția a intrat, alături de creativitate, în centrul cercetărilor moderne psihologice. Numărul lor este impresionant.

Vom semnala câteva idei necesare înțelegerii fenomenului recurențial-sinergetic dintre atenție și învățare, în general, și învățarea școlară în special. Astfel, D.O. Hebb (A test book of psychology, 1866) releva funcția activatoare a atenției asupra scoarței cerebrale – rolul ei asupra funcției informatoare, deoarece atenția dirijează întreaga ei stare energetică

și funcțională către obiectul cunoașterii. Este vorba de o dirijare electivă a atenției în funcție de necesitate și noțiunea de activare explică suportul psihofiziologic al potențării proceselor psihice implicate în cunoaștere-învățare. Numai o astfel de dirijare evită consumul haotic al energiei nervoase și înlesnește o funcție profitabilă a scoarței cerebrale, o cunoaștere eficientă. De fapt, prof. Gh. Zapan (Stereotipul dinamic la om, 1957) susține aceste idei, demonstrând experimental că atenția este primul factor care conduce la înlăturarea stării entropice și, simultan, la instalarea stării de organizare și progres în procesul cunoașterii-învățării, prin realizarea unei zone de excitabilitate optimă (sensibilitate mărită) pe scoarța cerebrală, unde se produc legăturile cele mai durabile, diferențele fin discriminate și asociațiile cele mai obiectuale. Atenția – alături de interes (atenție în acțiune, cum spune Mc. Dougall) – determină potențarea și perfectarea cunoașterii și activității, a învățării în general, a proceselor psihice implicate în învățarea școlară în special.

P.I. Galperin depășește formalismul empiric al psihologiei sovietice anterioare în legătură cu locul și definirea atenției în sistemul psihic uman. El a reluat o idee valoroasă exprimată prima dată de La Mettrie (care atestă că atenția este activitatea de control, idee semnalată și de H. Piéron) și demonstrează experimental că atenția este funcție a controlului psihic, o adresare permanentă a "Eu"-ului față de conținutul obiectual al acțiunilor mintale. Orientarea, dirijarea și coordonarea

acțiunilor mintale presupune cu necesitate *nevoia de control* și, pe această bază, acceptarea sau nu a acțiunilor mintale secvențiale ale cunoașterii. Concluzia care se impune este aceea că numai "controlul (atenția - n.n.) constituie partea necesară și esențială a dirijării" proceselor psihice de cunoaștere (Problema atenției, 1975). Controlul mintal sinonim cu atenția internă și coraportarea acesteia la cunoaștere și activitate (idee exprimată și de prof. Gh. Zapan) și a acestora la atenție explică esența formării și dezvoltării atenției voluntare. Această ultimă constatare ne-a interesat în mod deosebit, deoarece atenția voluntară (care se învață) îndeplinește funcția de feedback intern în operativitatea sistemului psihic uman.

Cercetările noastre în domeniul psihologiei învățării în școală întăresc idelle emise în legătură cu potențarea proceselor psihice de cunoaștere de către atenție și rolul ei în coordonarea acțiunilor mintale semnalate mai sus, dar, mai ales, au dezvăluit și acțiunea complexă recurențial-sinergetică a proceselor psihice implicate în învățare asupra atenției, asupra funcțiilor sale de orientare, concentrare, stabilitate, selectivitate, activare și control. Aceste cercetări conduc la concluzia că *atenția întreține, potențează și optimizează operativitatea mintală și aceasta, la rândul ei, optimizează atenția și funcțiile ei, o transformă în vigilență - ca atenție în stare de alertă.*

Potențarea lor reciprocă se face în etape progresive:

- *atenția* (declanșată și întreținută de o tehnologie

didactică activă și creativă) susține și controlează funcționalitatea proceselor psihice cognitive implicate în învățare;

- *procesele psihice*, activate de atenție, se transformă prin retroacțiune din efect în cauză a intensificării atenției și în special a funcțiilor sale de selectivitate, activare și control; atenția se voluntarizează;

- *atenția voluntarizată* acționează printr-un control mai adecvat asupra procesului învățării, care face al doilea salt calitativ;

- *învățarea îmbunătățită* acționează recurențial-sinergetic asupra atenției, care optimizată devine vigilență - atenție ajunsă în stare de alertă - cu concentrare și stabilitate corectă, cu capacitate de control, selectivitate, comutativitate și anticipație bună și foarte bună;

- *atenția în stare de alertă* favorizează recurențial-sinergetic un alt salt calitativ al învățării prin "reacții rapide și eficiente, comportament mintal organizat pentru răspunsuri corecte și în serie.

Ilustrăm cele afirmate mai sus prin doi indicatori din cei cinci urmăriți în experimentul nostru:

1. *Gradul de organizare și progres (H') și entropia (H). La clasele experimentale*, deși subiecții încep de la același nivel cu clasele de control, progresul are loc în salturi mari de la etapă la etapă, pînă la 1,90 biți (zece sutimi față de limita maximă 2) și entropia scade în același ritm pînă la 0,10 biți, foarte aproape de zero.

La clasele de control, atît organizarea, cît și entropia se realizează în salturi mici, nesemnificative: 1,28 biți pentru organizare și progres și 0,72 biți pentru

entropie.

2. *Creșterea corelativă a calităților atenției cu creșterea calităților intelectuale*. Ne referim numai la parametrii extremi: numărul subiecților, care ajung treptat pînă la atenția specifică voluntar-habituală de limită superioară și dezvoltarea intelectuală superioară corespunzătoare, de nivel 9 și 10, și numărul subiecților calificați ca *elevi neatenți la lecții*.

a) *Eșantionul experimental* la primul parametru crește de la 3%, la începutul experimentului, la 76% la sfîrșitul experimentului, iar la al doilea parametru scade de la 40% la 2%.

b) *Eșantionul de control* pentru primul parametru crește de la 2% la 10%, iar la al doilea parametru scade de la 39% la 20%.

Cifrele de mai sus demonstrează în primul rînd superioritatea rezultatelor obținute de primul eșantion față de al doilea și, în ceea ce ne privește, arată că progresul recurențial de 73% față de 3% (cu care s-a început) provine în bună parte (28%) din categoria celor *neatenți la lecții* și, paralel, din alte categorii inferioare (45%). Reprezintă deci elevii care și-au perfecționat o adevărată disciplină mintală, ajunsă la maximum de randament operațional, ca urmare a recurenței sinergetice dintre atenție și învățare.

Privită în felul acesta, atenția este o funcție fundamentală a conștiinței clare, cu traiectorii operaționale pe sistem și cu o arhitectonică atotcuprinzătoare pe spații ce se întind de la sectorul senzorio-perceptiv la cel logico-abstract și creativ. ■

Prof. dr. N.C. Matei

Interpretarea în PSIHOLOGIE

Conceptul de interpretare este utilizat într-o largă gamă de activități umane. Astfel, în *justiție* interpretarea înseamnă aplicarea unei legi sau a unui articol de lege la cazul concret (în discuție); în *logică* interpretarea constă în acordarea unei semnificații formulărilor utilizate; în *artă (literatură)* interpretarea ar consta în comentarea și explicarea de pe poziții critice a conținutului respectivei opere. Chiar și în *viața de toate zilele* se vorbește de interpretarea vorbelor sau faptelor (comportamentului) cuiva, adică de sensul sau semnificația acestora. De fapt, interpretarea, indiferent de domeniul de activitate în care se aplică, nu este altceva decât preocuparea (acțiunea) de descifrare a sensurilor, semnificațiilor și înțelesurilor fenomenelor respective sau a expresiilor lor verbale. Acest lucru este valabil și pentru psihologie și fenomenele studiate de ea.

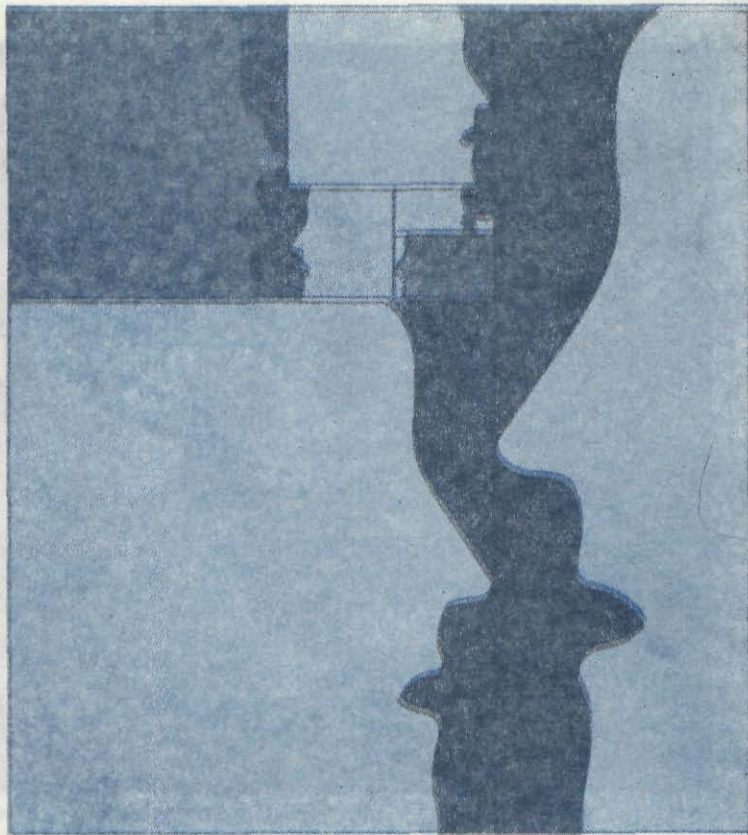
În unele lucrări de psihologie, interpretarea este considerată metodă de cercetare. În ceea ce ne privește, o considerăm mai degrabă o etapă a cercetării, fiind precedată de recoltarea datelor (cu ajutorul metodelor cunoscute) și de prelucrarea lor statistică. Așadar, interpretarea ar fi etapa de încheiere a unei investigații psihologice. De fapt însă, interpretarea însoțește întregul demers investigativ, deoarece și datele obținute pe parcursul cercetării sînt susceptibile de interpretări parțiale, cea finală fiind mai bogată (mai profundă) datorită caracterului ei sintetic.

Născută, ca știință, în climatul pozitivismului francez, al empirismului englez, dar mai ales al experimentalismului german, psihologia (prin unii reprezentanți ai săi) se va simți, pînă în zilele noastre, ancorată și dominată de ideea măsurii, adică a exprimării cantitative a rezultatelor investigațiilor sale. Semnificativ în acest sens este și faptul că, deși *testul* a fost utilizat ca instrument de cercetare încă din secolul al XIX-lea de către americanul J. Cattell, el și-a dobîndit statutul de metodă științifică de cercetare abia după

ce francezii A. Binet și Th. Simon i-au acordat "măsura" prin "Scara metrică a inteligenței" (1905), iar W. Stern îi dă o expresie și mai precisă prin *coeficientul de inteligență*, care nu este altceva decît un raport dintre vîrsta mentală și cea cronologică (înmulțit cu 100). Această orientare operaționalistă în psihologie a generat constituirea *statisticii psihologice* și a *psihometriei*. Nu este lucrare de psihologie cu pretenții de seriozitate care să nu aibă un capitol de statistică (în facultățile care pregătesc psihologi, statistica este chiar disciplină de sine stătătoare). Tot din preocuparea pentru măsurare și exactitate s-a dezvoltat psihometria, cu al său ansamblu de metode și tehnici standardizate, utilizate în investigarea psihologică.

Fără îndoială că introducerea măsurii (sub diverse forme) în psihologie i-a conferit acesteia mult rîvnit (și nu de puține ori contestat) – vezi A. Comptes) statut de știință exactă. Dar această ambiție a fost generatoare și de greșeli la unii psihologi care, preocupăți excesiv de măsurare și exactitate, au scăpat din vedere acele fenomene psihice care sînt nonmăsurabile. Ba chiar și acele fenomene pentru care măsura este un lucru indubitabil – cum ar fi, de exemplu, coeficientul de inteligență – pot genera erori de interpretare dacă nu se iau în considerare și elementele adiacente; așa, de exemplu, un coeficient scăzut de inteligență poate fi generat de factori de circumstanță nonintelectuali: neatenție, oboseală, indispoziție etc. Asupra unor atare greșeli ne avertizează și O. Decroly când afirmă că "fetișismul aritmetic este o formă dintre cele mai primejdioase ale spiritului primar, care se află în continuă urmărire a absolutului și definitivului". În consecință, interpretarea nu poate fi doar rodul unei măsurări, oricît de exactă ar fi ea, ci are nevoie și de alte elemente, pe care le vom aminti în cele ce urmează.

Specificul interpretării în psihologie este condiționat, printre altele, și de cunoașterea de către cercetător a caracteristicilor acestor

fenomene. O primă caracteristică (esențială) este *subiectivismul* lor, ceea ce le dă valoare de unicat. De aceea într-o cercetare psihologică experimentală doar două variabile sînt susceptibile de cuantificare: variabilele de intrare (factorii experimentali) și variabilele dependente (rezultatele), cea de-a treia variabilă, adică factorul P (personalitatea), nefiind susceptibil de măsurare decît în mod indirect și deductiv. În asemenea situații recomandarea lui Reuchlin devine pe deplin întemeiată, și anume că psihologul (cercetătorul) "este necesar să efectueze mereu o dublă lectură: numerică și psihologică". În această recomandare "lectura psihologică" este echivalentă cu interpretarea.

Un alt element care trebuie luat în seamă în interpretarea psihologică este *empatia*, adică acea capacitate a cercetătorului de a se transpune afectiv, dar mai ales intelectual, în postura celui cercetat. Fără această capacitate – rezultată din cunoaștere și sensibilitate – nu se poate asigura o înțelegere deplină a fenomenului studiat sau se realizează o înțelegere eronată a sa.

Dacă în explicarea fenomenelor din lumea obiectivă cunoașterea cauzalităților care le-au determinat joacă un rol important, cînd este vorba de fenomenele subiective (psihice) tot cauzalitatea va fi un factor explicativ de mare importanță. Numai că aici avem de-a face cu o "cauzalitate sui-generis", care acționează din interior și care poartă numele de *motivație*. Ca atare, în interpretarea fenomenelor psihice, chiar atunci cînd acestea au o formă exterioară (atitudini, comportamente), este necesar să recurgem la cunoașterea "forțelor" interne care le-au produs (motivele), acestea nefiind întotdeauna susceptibile de măsurare (cuantificare).

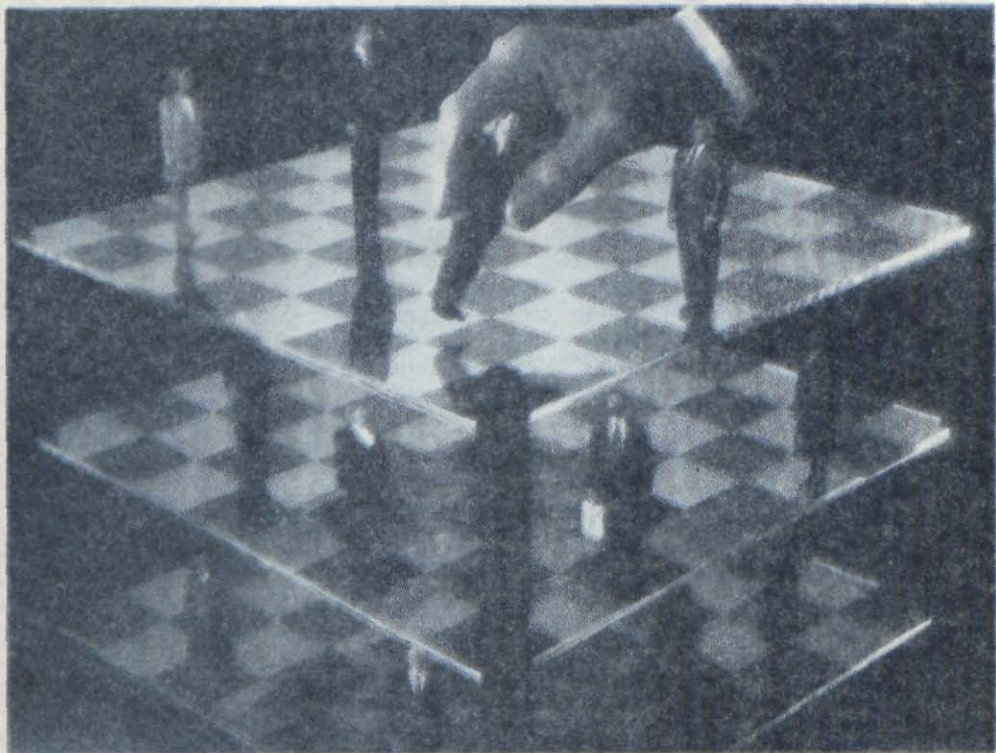
De asemenea, în interpretarea

fenomenelor psihice trebuie avut în vedere și *diacronismul* acestora, adică acea dezvoltare ontogenetică în care-și pun amprenta nu numai anii (vîrsta), ci și sexul, educația, climatul cultural etc. De toate acestea trebuie să se țină seama în interpretare.

În încheierea demersului nostru asupra interpretării în psihologie considerăm că aceasta nu poate fi asigurată de o situație extremistă și exclusivistă fie pe pozițiile unui operaționalism abstract, bazat doar pe cifre și operații, fie pe o poziție pur fenomenologică, introspecționistă, ci ea le presupune pe amîndouă într-o sinteză specifică, în care măsurarea constituie premisa de la care se pornește, dar care trebuie să fie completată cu necesitate de punerea în evidență a semnificării acestor fenomene. În această descifrare, *simțul psihologic* are un rol hotărîtor. Căci, după cum există un simț clinic, specific medicilor valoroși, prin analogie, există și un simț psihologic. ■

Prof. univ. dr. Ion Drăgan,
Timișoara

Rezistența la persuasiune

Este de natura evidentei că nu toate mesajele persuasive determină schimbarea atitudinilor, că același mesaj persuasiv influențează atitudinile unor persoane și lasă neschimbate atitudinile altora. "Fiecare dorește să fie persuasiv, dar să nu fie persuadat." De acord cu Charles U. Larson (1973), înțelegem prin persuasiune "un proces prin care opțiunile decizionale sînt intenționat limitate sau extinse, prin interacțiunea

mesajelor, surselor și receptorilor, un proces prin care atitudinile, credințele și opiniile sau comportamentele sînt schimbate printr-o restructurare cognitivă a imaginii despre lume a cuiva sau a cadrului său de referință". Ce metode putem folosi pentru a spori rezistența la schimbarea atitudinală nedorită?

În primul rînd *avertizarea*. Multor oameni le repugnă ideea că cineva încearcă să-i convingă de adevărul unor lucruri, aceas-

ta pentru că ei înțeleg, chiar dacă nu se afirmă deschis, că li se reproșează faptul că au o opinie greșită. În consecință, ei încearcă să-și apere poziția inițială, manifestă rezistență la schimbare. J. Allyn și L. Festinger (1961) au remarcat primii că prevenirea subiecților în legătură cu faptul că vor fi expuși unui mesaj cu conținut contrar propriilor lor convingeri crește rezistența față de mesaj. Dacă subiecții sînt încunoștiințați despre conținutul mesajului și

despre intenția sursei de a schimba atitudinile receptorului, atunci poate fi prevenită persuasiunea. Schimbarea atitudinală nu are loc pentru că subiecții au posibilitatea să elaboreze *contraargumente* (D.O. Sears, J. Freedmann, O'Connors, 1964; C.A. Kiesler, S.B. Kiesler, 1964), ci pentru că, fiind avertizați, ei își concentrează atenția asupra mesajului persuasiv. Conform *modelului cognitiv* care pune accentul pe *răspunsul cognitiv* în schimbarea atitudinilor, dacă subiectul găsește "*argumente pro*" în favoarea poziției pentru care se pledează, atunci modificarea va fi în sensul dorit de sursa de informații. Cercetările empirice au arătat că un nivel moderat de distragere a atenției facilitează schimbarea atitudinală (R.E. Petty, T.M. Ostrom, T.C. Brock, *Cognitive responses in persuasion*, New Jersey, Erlbaum, 1981).

Cercetări recente au vizat problema *contraargumentelor* și rezistența la mesajele persuasive. A.H. Eagly (1974) a constatat că subiecții de experiment cărora li se ceruse explicit să caute *contraargumente* anterior expunerii la un mesaj persuasiv (care fusese rezumat și comunicat lor de către experimentator) au fost mai puțin influențați de respectivul mesaj decât subiecții de control care nu fuseseră solicitați să găsească *contraargumente*. Rezultate asemănătoare au fost obținute și în cercetările experimentale realizate de R.E. Petty și J.T. Caccioppo (1977).

O altă metodă psihosociologică de sporire a rezistenței la persuasiune este *inocularea*. W.J. McGuire

aprecia că această metodă, imaginată prin analogie cu acțiunea vaccinului în terapia medicamentoasă, este similară cu procesul de avertizare. Ea constă din expunerea subiecților la o serie de argumente slabe pentru a respinge argumentele puternice ale mesajelor persuasive.

Designul experimentelor realizate de W.J. McGuire a fost următorul: înainte audierii unui mesaj persuasiv s-au prezentat subiecților, în primul caz, doar argumente în favoarea credinței care urma să fie "atacată"; în al doilea caz, s-au furnizat elemente care serveau drept *contraargumente* față de mesajul persuasiv și, în fine, în al treilea caz, s-au oferit *contraargumente* care nu vor fi utilizate în comunicare. Subiecții care au primit doar argumente-suport pentru credința lor s-au dovedit a fi cel mai puțin rezistenți la persuasiune: pe o scală cu 15 trepte, imediat după expunerea la mesajul persuasiv, ei s-au plasat la nivelul 9,71 (15 reprezentând rezistența deplină, iar 1 acceptarea totală a mesajului). În cazul al doilea, nivelul acceptării a fost de 11,36, iar în cel de-al

treilea caz subiecții s-au situat la un nivel intermediar (10,41). A rezultat că prezentarea *contraargumentelor* sporește rezistența la persuasiune.

Se pune problema: subiecții rezistă mai bine la mesajele care "atacă" propriile credințe pentru că au învățat răspunsurile la argumentele conținute în mesaj sau pentru că au elaborat *contraargumente*? Experimental, s-a constatat că imunizarea sporește motivația și capacitatea de elaborare a argumentelor *contra* mesajului persuasiv. S-a constatat, de asemenea, că argumentele "contra" din mesajele bilaterale inoculează subiecții împotriva persuasiunii (A. Lumsdaine, I. Janis, 1953). Decalajul dintre primul și cel de-al doilea grup de subiecți s-a păstrat și după o perioadă de timp (2 zile) care a depășit "apărarea" de "atacarea" credinței.

Valoarea inoculării, ca tehnică de sporire a rezistenței la persuasiune, a fost relevată într-o serie întregă de cercetări experimentale.■

Prof. univ. dr.
Septimiu Chelcea,
Institutul de Psihologie

Revista PSIHLOGIA îi invită pe toți specialiștii din țară și de peste hotare să colaboreze cu articole de informare științifică, note de lectură, comentarii și probe de autocunoaștere. Colaborările vor fi expediate pe adresa redacției sau vor fi predate consultanților științifici menționați în caseta tehnică.

Revista PSIHLOGIA este deschisă tuturor contribuțiilor la explicarea omului și comportamentului uman individual și colectiv.

Ce fel de geniu sînteți: INTUITIV, IMAGINATIV sau LOGIC ?

Sînteți un geniu încă nedescoperit? Vreți să știți cărei categorii aparțineți – intuitiv, imaginativ sau logic? Încercați să aflați rezolvînd testul de mai jos.

1. Pe o foaie de hîrtie scrieți cît mai multe nume de roci. (Aveți la dispoziție un minut.)

2. Care sînt simțurile pe care vă bazați cel mai mult? (Puteți bifa cîte doriți.)

Văzul
Pipăitul
Auzul
Gustul
Mirosul

3. Examinați cu atenție, timp de un minut, următoarele douăzeci de cuvinte, apoi scrieți cît mai multe pe o foaie de hîrtie: scaun, arcadă, lemn, laser, apă, pava, antricot, bucurie, lăptucă, treaptă, ovăz, foileton, cărare, maimuță, danie, escarpen, cămin, palmier, lampadar, gratii.

4. Dacă ați putea, ce anume ați prefera să fiți?

a) Președintele SUA.
b) Comandantul portavionului *Foch*.
c) O bombă A.

5. Dacă ați fi scriitor, ce titlu ați alege pentru prima dv. carte?

a) "Tu și eu"
b) "Și tu...?"

c) "Oh! Tu..."

6. Cărei fraze îi asociați cuvîntul magistru?

a) Bărbatul urcă rapid treptele către catedră și, dominînd adunarea, examină cu răceală fiecare figură înaintea de a lua o hotărîre.

b) Bărbatul, așezat în sicriu, îl văzu pe fereastră pe regele animalelor în fruntea unui stol de rațe sălbatice și strigă: "Unde este masochistul?"

c) Privind spre cer, bărbatul își spuse, filozofînd, că toată știința oamenilor se află adunată în lătratul cîinilor...

7. Găsiți o cutie cu bucățele de poliester. Ce faceți?

a) Le păstrați pentru orice eventualitate.

b) Realizați cu ele o sculptură.

c) Nu considerați că e necesar să le luați.

8. Vi se propune o situație cu totul nouă. Cum anume reacționați?

a) Stimulat, vedeți deja aspectele pozitive.

b) Neîncrezător, nu vă lansați în această aventură, pentru că sînteți mulțumit de situația dv.

c) Interesat, acceptați, după o perioadă de gîndire.

9. Cînd meșterii sau gătiți, preferați:

a) Să ameliorați rezulta-

tul scontat.

b) Să respectați modul de întrebuintare sau rețeta.

c) Să faceți după cum aveți chef în ziua respectivă.

10. Din următoarele cuvinte pe care le-ați alege?

a) Vin.

b) Douăzeci.

c) Van.

11. Ce anume vă stresează cel mai mult?

a) Pierderea unei ființe dragi.

b) Violența gratuită.

c) Convențiile rigide.

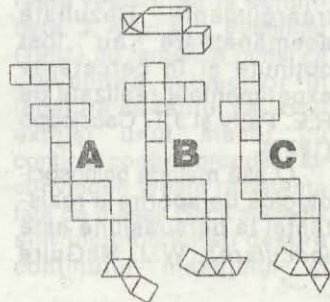
12. Dacă ar trebui să faceți reclamă la camembert, cum anume ați formula-o?

a) "Îi savurează chiar și pușcăriașii. Are gustul libertății."

b) "Separat sau în cutie, înseamnă energie."

c) "Einstein îl prefera pentru că într-adevăr totul e relativ."

13. Priviți desenul alăturat. Prin plierea cărei figuri (A, B sau C) a fost obținut?

14. De cine vă simțiți mai mult atras?

a) De scriitorul Pierre Loti, care a comandat cărți de vizită pentru pisicile sale.

b) De fizicianul Lord Cavendish, care nu suporta să se apropie cineva de el și din această cauză era servit prin orificii făcute în pereții casei.

c) De generalul Wingate, care, în anii '40, își expunea strategia în fața trupelor îmbrăcat în costumul lui Adam.

15. Ce anume vă amuză cel mai mult?

a) Ironia.

b) Umorul negru.

c) Calamburul.

Întrebări	Răspunsuri		
1	Adăugați-vă: 3 puncte dacă ați găsit mai mult de 10; 2 puncte dacă aveți între 5 și 10; 1 punct dacă aveți mai puțin de 5.		
	Numărați: 3 puncte pentru 5 simțuri enumerate; 2 pentru 3 sau 4; 1 pentru 1 sau 2.		
3	Adăugați-vă: 3 puncte, de la 15 la 20; 2 puncte, de la 8 la 15; 1 punct, de la 0 la 8.		
	a	b	c
4	1	2	3
5	1	2	3
6	1	2	3
7	2	3	1
8	3	1	2
9	3	1	2
10	2	3	1
11	1	3	2
12	3	1	2
13	0	0	3
14	2	1	3
15	1	3	2

Calculați-vă punctajul cu ajutorul tabelului alăturat.

Interpretarea rezultatelor

● **Între 33 și 45 de puncte.** Creativitatea dv. se sprijină pe imaginație

Sînteți curios și plin de fantezie; imaginația este sursa creativității dv. Cînd sînteți în formă, elucubrațiile dv. pot fi cvasigeniale. Aveți umor și spirit aventuros, dar trebuie să vă fixați anumite limite pentru a vă atinge scopurile. Riscați să fiți mai puțin creativ datorită abundenței ideilor. Canalizați-le, mai ales dacă doriți să vă ocupați de lucruri mai serioase (studii, muncă...). Nu contați prea mult pe noroc și pe capacitatea dv. de a fi "pe fază". Preferați ordinea, răbdarea și îngăduința.

● **Între 20 și 32 de puncte.** Creativitatea dv. se sprijină pe intuiție.

Sînteți capabil de lucruri

ambigue și incerte. Baza creativității dv. o reprezintă intuiția și facultatea de a vă analiza senzațiile. Procesul dv. de gîndire, foarte flexibil, și rapiditatea de a percepe natura problemelor vă permit să le rezolvați cu ușurință. Fără a supraestima sau minimaliza importanța lor, știți să vă folosiți imaginația pentru a găsi soluțiile corespunzătoare. Puteți reține tot ce vă interesează din ansamblul mereu în mișcare de sentimente și imagini al potențialului dv. creativ.

● **Între 15 și 19 puncte.** Creativitatea dv. se sprijină pe logică.

Cartezian(ă) și rațional(ă), aveți

nevoie, pentru a fi original(ă), să reușiți maximum de informații, să le analizați, să le comparați și, în fine, să le folosiți în funcție de scopul pe care vi l-ați fixat. Grație felului dv. de a raționa și caracterului dv. deschis, sînteți întotdeauna într-o stare de adaptare cît se poate de bine diverselor situații. Știți să vă întrețineți abilitatea de a inventa și să vă serviți de ea cînd aveți nevoie. Foarte metodic, aveți mai degrabă tendința de a vă frîna imaginația cînd încercați să o utilizați sistematic. Dacă a fi logic, ordonat și serios înseamnă a fi eficient din punct de vedere intelectual, prea multă prudență uniformizează gîndirea și temperează creativitatea. Distrugeți barierele! ■

Traducere și adaptare:
Lia Decei

NEPLĂCERI ȘI EȘECURI ÎN CAMPANIILE PUBLICITARE?

ALEGEȚI CALEA NOASTRĂ ȘI
VEȚI DESCOPERI O LUME NOUĂ!

MERIDIAN ADVERTISING
Seduceam prin rigoare AGENCY

Tel.: 615.61.37, Fax: 312.17.06 București

PSIHOLOGIA:

realități și perspective

În istoria științelor se întâlnesc momente în care o disciplină do-bîndește posibilitatea de a-și valorifica valențele sale într-un mod deosebit și de a îndeplini, în raport cu altele, un rol social dominant. Astfel, în ultima jumătate de veac s-a înregistrat un moment al fizicii care, prin progresele realizate, a condiționat dezvoltarea extraordinară a tehnicii (implicit a unor discipline tehnice), precum a fost și un moment al chimiei și al biologiei, cu realizări extrem de valoroase pentru om și mediul său de viață.

În etapa actuală, cînd omul se situează pe primul plan al atenției omenirii, se pare că psihologia este solicitată să intervină și să susțină eforturile de creare a unor condiții optime nu numai pentru realizarea psihologică și culturală a persoanei, ci și pentru integrarea sa într-o activitate, astfel încît munca prestată să se înscrie ca un factor generator de bine (factor de sanogeneză). Frumoasă perspectivă, dar mă întreb dacă psihologia (nu numai la noi) este pregătită pentru a satisface această cerință. Psihologia nu s-a înscris niciodată și nicăieri printre disciplinele cărora le erau deschise toate porțile. Ea a înaintat cu pași modești, susținută doar de pasiunea unor oameni devotați domeniului. Cu toate acestea, astăzi putem constata că, cel puțin în statele în care progresul științelor nu a întâmpinat opreliști, numărul specialiștilor în problemele omului este în creștere (concomitent cu extinderea și diversificarea problematicii), în condițiile în care, efect al tehnicizării producției, numărul persoanelor implicate direct în activitatea productivă este în scădere. Ca o consecință a acestor soli-citări, psihologia va reuși, în anii următori, să obțină condițiile necesare îndeplinerii rolului său uman și social totodată.

În România, datorită restricțiilor întâmpinate în perioada comunistă, psihologia are posibilități restrînse de a răspunde solicitărilor atît de complexe ale vieții sociale. Pe de-o parte, se înregistrează lipsa (greu de acoperit) a specialiștilor în domeniu, iar pe de altă parte, inexistența, cu mici excepții, a unor laboratoare cu tradiție în domeniu care, prin activitatea desfășurată, să contribuie la progresul problematicii în cauză, dar și la formarea în specialitate a serilor tinere de absolvenți ai facultăților. Redobîndirea de către psihologie a statutului ei științific ridică, astfel, probleme și responsabilități pentru toate persoanele care lucrează în acest sector de activitate, ca și pentru stat.

Poate că, în ameliorarea

situației existente, rolul cel mai important revine universităților și, în acest context, s-ar putea reține faptul că, sub aspect teoretic, psihologia românească a continuat să înregistreze progrese importante chiar în anii săi de ostracizare. Acest detaliu nu trebuie trecut cu vederea, căci orice disciplină aplicată își consolidează coordonatele activității pe principiile fundamentale ale științei de care aparține, iar valoarea realizărilor sale este condiționată de valoarea conceptelor pe care se sprijină. Nu este lipsit de interes faptul că în anii 1936-1950, cînd, la noi, s-au organizat serviciile psihotehnice, instituțiile create, deși subordonate administrativ Ministerului Muncii, au fost plasate direct sub îndrumarea

științifică a universităților, conducătorii catedrelor de psihologie fiind, de drept, și directori ai institutelor psihotehnice. Valoroasă idee a unor oameni de elită (profesorii Fl. Ștefănescu-Goangă, C. Rădulescu-Motru, Mihai Ralea și inginerul Stavri Cunesco), datorită căreia instituțiile respective au rămas ca modele de referință pentru organizarea și funcționarea unor servicii de psihologie aplicată. Desființarea lor în 1950 a însemnat, de fapt, o mare lovitură dată psihologiei aplicate. În perioada care a urmat, lucrînduse în condiții inadecvate, uneori în situații, am putea spune, de ilegalitate, psihologia aplicată a rămas, în mare parte, undeva între științific și improvizație, iar entuziasmul unor cadre

interesate s-a consumat, departe de ceea ce ar fi putut construi, în laboratoare ce se înființau azi și se desființau mâine.

Reintrarea în normalitate impune, pentru disciplina noastră, *consolidarea legăturilor dintre cercetarea fundamentală și cea aplicativă sau dintre acestea și activitatea din unitățile de asistență efectivă*, valorificându-se în acest mod concepții valoroase, rod al gândirii psihologice românești. M-aș referi, în special, la contribuția prof. Vasile Pavelcu în structurarea unei *psihologii a personalității* (sub acest aspect, V. Pavelcu este considerat întemeietor de școală), dar și în *reconsiderarea unor metode de investigație (a observației, de exemplu), prin limitarea rolului deținut anterior de cuantificare* (statistică). Experiența noastră de laborator, de aproape jumătate de veac, ne permite afirmația că numai plecând de la această realitate – personalitatea – se poate asigura *calitatea oricărei investigații* efectuată asupra persoanei.

De altfel, *însăși evoluția formelor de activitate productivă* (mă refer, cu precădere, la industria automatizată) *conduce spre o implicare progresivă a personalității în totalitatea ei*. Aceeași situație o întâlnim, în mod vizibil pentru oricine, *în profesiile din transporturi sau în cele din sectorul serviciilor* (în plină dezvoltare azi).

Faptul că un număr însemnat de ani am lucrat într-un laborator de psihologie aplicată din transporturi (laboratorul din Iași) ne-a permis să sesizăm cu mai multă ușurință importanța factorului *personalitate* în procesele de muncă și să contribuim, în acest mod, la

construirea unei psihologii aplicate fundamentată pe variabila respectivă. Am ajuns, astfel, la o concepție identică cu a prof. V. Pavelcu, plecând însă de la realitățile domeniului aplicativ al psihologiei. Punerea în evidență a existenței unor *corelații calitative* între anumite caracteristici și teoretizarea unei noi categorii de probe, *testele de comportament* (opuse celor de randament), a însemnat introducerea *observației, a analizei psihologice și a interpretării* printre metodele de bază ale laboratorului. Observația, în condiții de laborator, aduce date asupra personalității în ansamblu (capacitate, emoționalitate, structură temperamentală sau caracterială). Modalitatea respectivă de lucru înseamnă a *subordona cantitativul calitativului* prin stabilirea semnificației contorului în funcție de datele observației. Și, de asemenea, foarte importantă sub aspect metodologic este *necesitatea de a înlocui, în organizarea examenului psihologic, cerința psihotehnicii de izolare a variabilei investigate* (procedee specific fizicii) cu *efortul de cuprindere a întregului*, spre a putea cunoaște nu numai dezvoltarea unei anumite aptitudini, ci și eficiența ei în condițiile activității.

Sîntem bucuroși că aceste puncte de vedere s-au generalizat în toate laboratoarele din transporturi și în unele dintre laboratoarele școlare sau industriale, în special în acelea în care s-a lucrat sub conducerea directă a specialiștilor din institutele de cercetare. Laboratoarele din Iași de psihologie feroviară și auto sau cel experimental de orientare școlară și profesio-

nală pot fi considerate ca unități în care s-a zămislit această deschidere spre personalitate a psihologiei noastre aplicative.

Dar, fie datorită condițiilor deficitare de lucru și a normelor excesiv de mari, fie lipsei de informații teoretică sau a interesului pentru problemă al psihologului, în alte laboratoare s-a continuat practicarea unei psihologii a analiticului, a cantitativului sau a aptitudinii considerată ca factor principal, menținându-se astfel punctele de vedere ale psihotehnicii. Căci, ce a fost, în fond, psihotehnica decât o psihologie a aptitudinii și a cuantificării? Scoateți din psihotehnică aptitudinea și veți constata că, sub aspectul conținutului, veți rămîne cu aproape nimic. La fel veți constata dacă, pe plan metodologic, veți da la parte cuantificarea. Aceasta nu înseamnă că rezultatele psihotehnicii sînt lipsite de valoare. Ele au corespuns unui *anumit stadiu al psihologiei și unei epoci* în care structura formelor de muncă prezenta alte valențe (munca artizanală). Psihotehnica a însemnat un pas important pentru consolidarea unei psihologii a muncii (ergologie), prin abordare pluridisciplinară, a organizării științifice a activității umane, a adaptării omului la mașină, a intervenției științei în procesul de realizare a persoanei (orientare, selecție).

Dar, ca orice știință, psihologia este în continuu progres. Psihologia personalității, privită ca o concepție, răspunde unor exigențe nu numai teoretice, ci și structurilor noi ale activităților de producție. ■

Dr. Ion Holban
Iași

Epilepsia constituie încă o problemă majoră a patologiei în general, datorită morbidității destul de ridicată, dar și ca urmare a aspectelor delicate de handicapare pe care le generează. În acest sens este necesar să se evidențieze numeroasele implicații și consecințe medicale, psihologice, pedagogice, sociologice, economice etc. antrenate de această afecțiune. Din acest motiv se impune conjugarea eforturilor specialiștilor nu numai din domeniile medicale (neurologie, neurochirurgie, neurofiziologie clinică, electroencefalografie, farmacologie, psihiatrie, pediatrie, neuropsihiatrie infantilă), dar și din domeniile extramedicale (psihologie clinică, psihologie socială, sociologie, asistență socială ș.a.), în vederea stabilirii unui bun diagnostic și a unor terapii adecvate. Acest lucru este necesar pentru refacerea traiectoriilor existențiale ale pacienților, întrucât unele manifestări neurologice, psihice produc dezechilibre cu impact nefast asupra personalității epilepticilor.

De la început precizăm că în indicarea

și climatoterapia, fizioterapia, igiena mediului ambiant", susține dr. L. Popoviciu, concepție la care subscriem și noi.

Un aspect care impune corelarea măsurilor medicale de ordin terapeutic cu terapia psihopedagogică este determinat, printre altele, și de fenomenul noncompliancei din cursul terapilor simptomatice medicamentoase antiepileptice. În acest context ne vom referi la cauzele respingerii mijloacelor terapeutice etiologice și simptomatice medicamentoase antiepileptice, care presupun intervenția rapidă și activă a terapilor "neclasice" (psihopedagogice). După opinia noastră sînt: *cauze care țin de boală și familie* (insuficienta motivație pozitivă față de tratament, alterări ale ritmului veghe-somn, oboseala fizică, unele stări fiziologice – de exemplu menstruația, menopauza, andropauza), dezechilibrul hormonal, dezechilibrul hidroelectrolitic, insuficiența renală, hepatică sau cardiacă etc., sentimentul de culpabilitate al părinților, neacceptarea de către părinți a realității bolii, stresul familial, condițiile materiale și educaționale din

CONSILIEREA TERAPEUTICĂ ÎN EPILEPSII

mijloacelor terapeutice nu ne vom referi la tratamentul medicamentos, neurochirurgical, la care de obicei este redusă terapia epilepticilor, ci vom argumenta *necesitatea tratării terapeutice de tip psihopedagogic*.

Scopul pe care ni-l propunem este acela de recuperare a pacientului epileptic, în așa fel încît să-și poată folosi ceea ce mai este utilizabil, deci de a-l face să reintre în circuitul vieții sociale, convingîndu-l că mai posedă anumite capacități. Și parafrazînd interogația psihiatrului E. Hoffer, noi vrem să încercăm să găsim răspunsuri pentru pacient, familie, școală etc. la întrebarea: cum să conviețuiești cu epilepsia?

Obiectivul terapiei în epilepsie este obținerea încetării crizelor epileptice și prevenirea recurențelor, fără o afectare însemnată, concomitentă, ca urmare a terapiei, a funcțiilor vegetative și de relație (C. Arseni, L. Popoviciu, 1984, V. Popescu, 1989). "Tratamentul epilepticilor trebuie să cuprindă într-un tot întreaga gamă de mijloace terapeutice: medicația, regimul alimentar, psiho-

familie etc.); *cauze care țin de boală* (vîrsta de debut, constituția genetică, forma clinică de epilepsie, frecvența crizelor, efectele medicației anticonvulsivante – tratamentul este parțial eficient; tratamentul este ineficient; tratamentul are efect agravant; nu se poate aprecia comparativ eficiența tratamentului –, stadiul bolii etc.); *cauze care țin de personalul medical/spital* (personal medical insuficient, personal medical puțin receptiv la solicitările pacientului și ale familiei sale, personal medical sever față de boala care manifestă noncompliancea, dotarea necorespunzătoare cu utilaje, aparate, lipsa medicamentelor etc.); *cauze care țin de medicație* (efecte secundare dizgrațioase, neplăcute, teama justificată sau nejustificată față de efectele secundare, gustul neplăcut al medicamentelor, costul ridicat).

Alegerea terapilor psihopedagogice depinde de pacient în primul rînd (dorește sau nu ameliorarea, vindecarea sau stagnarea bolii), de momentul de debut al bolii, de formele de epilepsie (diagnosticul),

de frecvența crizelor, de etiologia cunoscută sau necunoscută ș.a. Consilierea terapeutică sau personală reprezintă una dintre terapiile "neclasice", care – după părerea noastră – este necesară și indicată pentru a micșora dificultățile de inserție familială, școlară, profesională și socială a bolnavilor epileptici.

În cadrul literaturii de specialitate s-a remarcat gradul ridicat de ambiguitate al conceptului de consiliere. M. Bejat (1985) ne prezintă trei accepții diferite ale acestuia:

- *o tehnică educativă* constînd din furnizarea de informații și sfătuirea unei persoane care are de înfruntat anumite probleme de ordin psihologic, pe care nu le poate rezolva singură (pacientul, familia, școala ș.a.). Psihologul o ajută în găsirea de soluții, făcîndu-i anumite recomandări bazate pe informațiile pe care le deține, pe rezultatele investigației psihodiagnostice, precum și pe propriile cunoștințe și experiența sa de psiholog practicant.

- *consilierea ca una din formele de psihoterapie*. Prin psihoterapie se înțelege "orice metodă terapeutică de ordin strict psihologic sau psihopedagogic" (J. L. Faure, în R. Lafon, 1973). English (1958) afirmă că în cadrul psihoterapiei se includ o serie întreagă de procedee începînd de la consiliere pînă la psihanaliză. J. Vermeulen și P. Sivadon (1973) consideră consilierea ca una din principalele "psihoterapii de reeducare". Acest tip de consiliere se află la granița dintre psihoterapie și educație.

- *consilierea și psihoterapia sînt considerate sinonime* (C. Rogers, 1942, J.M. Hadley, 1958); terapeutul sau consilierul nu intervin activ, nu dirijează, nu sugerează soluții, ci doar reformulează unele afirmații ale subiectului cu scopul de a le clarifica. Psihologul consilier este în acest caz doar un *catalizator al proceselor psihice ale subiectului său*.

Atît consilierea, cît și psihoterapia își propun să ajute cu mijloace psihologice o persoană (fie pacient, educator, familie) să rezolve anumite probleme de ordin psihologic. De asemenea, ele urmăresc realizarea unor schimbări în structura personalității, în special în sfera afectiv-conativă și motivațională (M. Bejat, 1985).

În concepția noastră, consilierea terapeutică sau personală este o activitate de durată, fiind implicați psihologul clinician, pacientul, familia sa, factorii sociali și profesionali, cu scopul nu de a schimba persoana (bolnavul), ci de a o face capabilă să cunoască și să utilizeze resursele de care dispune acum pentru a face față vieții.

Cercetările pe care le-am întreprins în clinică asupra bolnavilor de epilepsie ne-au

demonstrat utilitatea consilierii personale, atît pentru psiholog, dar mai ales pentru pacient, aflat în fazele anterioare crizei sau după criză, la care am constatat o sporire a înțelegerii și a autoînțelegerii, a cunoașterii de sine, o modificare a percepției, a imaginii de sine în special.

De asemenea, subliniem că în cadrul consilierii terapeutice, bolnavului afectat de epilepsie, indiferent de cauză și forma clinică, i se indică să respecte cu rigurozitate (din proprie inițiativă sau cu ajutorul celor din jur – familie, școală ș.a.) anumite *reguli igienico-dietetice* recomandate de psiholog. Aceste măsuri vin și ele în sprijinul formării unei conduite anticonvulsivante și antipsihotice. Amintim cîteva dintre aceste reguli:

- *Tratamentul cu anticonvulsivante*, indiferent de forma clinică, impune o continuitate neîntreruptă (ani de zile) și un control periodic clinic și de laborator. Medicamentația nu se întrerupe înainte de 3-5 ani de la ultima criză, înainte sau în timpul pubertății.

- *Evitarea consumului unor cantități excesive de lichide și de sare* care favorizează dezechilibrul hidroelectrolitic și, în consecință, starea preedematoasă.

- *Alimentație obișnuită, fără excluderea grăsimilor, regimul cetogen fiind considerat ca anticonvulsivant.*

- *Abținerea totală de la consumul de băuturi alcoolice, abținerea de la consumul de droguri și substanțe cu efecte encefalice puternice (stimulatoare sau epileptogene).*

- *Evitarea surmenajului fizic, psihic, a temperaturilor ridicate, a suprastimulărilor fonice sau foteice (TV, cinematograf), reglarea judicioasă a orelor de activitate și somn.*

- *Supravegherea proceselor febrile la copiii cu predispoziție convulsivantă.*

- *Ameliorarea condițiilor de locuit (încăpere liniștită, lumină moderată, ferită de zgomote).*

- *Ameliorarea condițiilor de viață și muncă, a climatului familial, școlar, relațional, comunicațional.*

Împortant este faptul de a putea reda încrederea atît pacienților epileptici, cît și comunității umane din care aceștia fac parte asupra șanselor lor de reinserție socială. De altfel, opinia publică trebuie informată că epilepsia nu mai reprezintă o "dramă" medicală și socială ca în epocile trecute, datorită multiplexelor posibilități de investigație și inepuizabilului arsenal terapeutic. ■

Lect. univ.
Gabriela Maria Carpinschi,
Universitatea Tehnică
"Gh. Asachi"-Iasi

Din sumar:

- **Ce este psihoistoria?**
- **De la cunoaștere la autocunoaștere**
- **Autoevaluarea ca etapă în căutarea unui loc de muncă**
- **Sînteți o persoană constantă, fidelă?**
- **Afectivitatea și conducerea auto**
- **O abordare psihologică a religiei**
- **Rezistența la persuasiune**
- **Interpretarea în psihologie**
- **Sînteți superstițios?**

